

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
LÉKAŘSKÁ FAKULTA V HRADCI KRÁLOVÉ

ÚSTAV SOCIÁLNÍHO LÉKAŘSTVÍ
ODDĚLENÍ OŠETŘOVATELSTVÍ

PROFESE SESTRY OČIMA DÍTĚTE

Bakalářská práce

Autor práce: **Danka Brojáčová**
Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.**

2015

CHARLES UNIVERZITY IN PRAGUE
FAKULTY OF MEDICINE IN HRADEC KRALOVE
INSTITUTE OF SOCIAL MEDICINE
DEPARTMENT OF NURSING

**THE NURSING PROFESSION THROUGH THE
EYES OF A CHILD**

Bachelor's thesis

Author: **Danka Brojáčová**
Supervisor: **Prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.**

2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové

.....
Danka Brojáčová
.....
(podpis)

Poděkování

Děkuji panu Prof. PhDr. Jiří Marešovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady, ochotu a vstřícnost v čase konzultací, které mi v průběhu psaní mé bakalářské práce věnoval.

Obsah

Úvod.....	6
1 Charakteristika dětské kresby..	7
1.1 Funkce dětské kresby	7
1.2 Historický kontext dětské kresby	8
1.3 Kresba a psychický vývoj dítěte	9
1.4 Symbolika dětské kresby.....	12
1.5 Barva dětské kresby	15
1.6 Interpretace dětské kresby	16
1.7 Dosavadní výzkumy dětských kreseb zachycujících zdravotní sestry.....	17
2 Metodika výzkumu	27
2.1 Předvýzkum.....	27
2.2 Zkoumaný soubor.....	30
2.3 Použitá metoda výzkumu	31
3 Výsledky výzkumu	32
4 Souhrnné výsledky	80
5 Diskuze	82
6 Závěr.....	85
Anotace	87
Seznam použité literatury	88
Příloha 1 předvýzkum.....	90
Příloha 2 vyřazené kresby	95

ÚVOD

Inspirací pro výběr tématu mé bakalářské práce byla zápočtová práce z předmětu Psychologie nemoci, kterou nám zadal Prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc. ve druhém ročníku mého studia a taky můj zájem dozvědět se, jak je profese sestry vnímaná dětmi. Úkolem byla analýza dokumentu – dětské kinetické kresby, podle zadaných kritérií na téma Dětské stonání doma. Dětský výtvarný projev je upřímný, spontánní a zcela přirozený, je součástí každodenního života nejenom dítěte. Z toho důvodu bylo plnění tohoto úkolu pro mě zcela novou zkušeností. Šetření jsem provedla na vybrané skupině dětí, kterým jsem zadala vytvoření dokumentu na dané téma. Analýzou tohoto dokumentu a jeho srovnáním s podobnými dokumenty jsem chtěla zjistit, co si myslí děti o profesi sestry, jak na ni nahlízejí. Práce je rozdělena na dvě stěžejní části, a to na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část se komplexně zabývá problematikou dětské kresby s využitím teoretických poznatků a přehledovými studiemi. V empirické části se zabývám analýzou dokumentu, tj. dětskou kinetickou kresbou, vytvořenou podle předem vytvořeného klíče, dále popisem výzkumného vzorku a informuji zde také o předvýzkumu.

TEORETICKÁ ČÁST

Pro teoretickou část jsem stanovila tyto cíle: 1. charakterizovat funkce dětské kresby, 2. popsat dětskou kresbu z hlediska historického a z hlediska vývoje dítěte, 3. shrnout výsledky dosavadních výzkumů dětských kreseb zdravotní sestry.

1 Charakteristika dětské kresby

1.1 Funkce dětských kreseb

Kresba plní řadu funkcí, slouží jako spojnice mezi člověkem a vnějším světem, jejím prostřednictvím člověk komunikuje s okolím, umožňuje něco nového vytvořit, rozvíjet nápady a uvést je v život. Je ale i diagnostickým nástrojem, který umožňuje lépe poznat jedince samotného, jeho způsob vidění světa a sama sebe. Kresba slouží i ke sledování psychického vývoje dítěte, poskytuje orientační informace o jeho celkové vývojové úrovni. Nejčastěji je využívána technika kresby lidské postavy. Výkon dítěte však nemůžeme posuzovat pouze z kresby, která se může ubírat různými směry. Dále pomocí ní můžeme hodnotit úroveň senzomotorických schopností, kdy můžeme použít metodu obkreslování předlohy a diagnostikovat tak například poruchu zrakového vnímání. Dětská kresba nám poskytuje informace o způsobu citového prožívání dítěte, kdy se hodnotí jeho aktuální emoční stav, tendence k emočním reakcím a úroveň sebehodnocení. Kresba může ozřejmit i určité specifické vztahy a postoje dítěte vůči ostatním lidem v jeho okolí. K těmto diagnostickým účelům může kresba vzniknout účelově, kdy dítě kreslí na předem zadané téma nebo nakreslí obrázek spontánně. Kresba může být kinetická, dynamická, akční, když zaznamenává určitou situaci v pohybu, osoby, které něco dělají, jak spolu komunikují, anebo statická, když zachycuje neměnnou, stálou situaci, bez zobrazení pohybu, děje. Možnosti použití dětské kresby dle Vágnerové:

1. Kresba může poskytnout orientační informaci o celkové vývojové úrovni dítěte. Může sloužit jako screening globálního vývoje rozumových schopností.
2. Kresba je užitečná pro zjištění úrovně senzomotorických dovedností, resp. vývoje jemné motoriky a vizuální percepce.

3. Kresba může signalizovat způsob citového prožívání, tj. tendenci k určitému emočnímu reagování, i aktuální citové ladění.
4. Kresba je užitečným nástrojem k poznání určitých specifických vztahů a postojů, které dítě leckdy nechce, nebo ani nedovede projevit jinak, např. o nich vyprávět.

1.2 Historický kontext dětské kresby

Kresba patří mezi nejstarší výtvarné techniky lidstva. Výtvarný projev provází lidstvo celou jeho historií. V České republice se považuje za nejstarší jeskynní kresbu geometrický tvar vytvořený uhlím v jeskyni Býčí skála. Jeho stáří bylo odhadnuto na dobu 3200 let před naším letopočtem. Zřejmě nejstarší skalní kresby se nacházejí ve španělské jeskyni Nerja. Jejich autoři jsou zřejmě neandrtálci. Na šesti kresbách byly nalezeny zbytky dřevěného uhlí, a proto bylo možné určit dobu jejich vzniku pomocí uhlíkové metody. Stáří bylo určeno přibližně na dobu 43,5 tisíce let před naším letopočtem. Další známou oblastí je jeskyně Altamira ve Španělsku, kde byly nalezeny pravěké nástěnné malby, hlavně zvířat. Jejich stáří bylo odhadnuto na dobu 18 tisíc až 14 tisíc let před naším letopočtem do období pozdního paleolitu. Takových oblastí je ve světě víc, například jeskyně Combarelles, Laas Geel nebo makaronské kresby.

Zájem o výtvarný projev byl zaznamenán už u Platóna a Aristotela, kteří povyšovali umění na základ učení a tvořivost na lidskou vlastnost, která má být ve výchově podporována. Aristoteles se domníval, že schopnost zobrazit skutečnost je něco, co se má pěstovat od dětství. J. A. Komenský zdůrazňoval smyslové poznání, pochopil, že dítě maluje samo od sebe a že je to způsob jeho komunikace se světem. Podle Uždila Komenský dovedl dokonale ospravedlnit dětské spontánní čárání, věděl, jakou radost dovede dítěti způsobit a nakolik rozvoj výtvarného projevu souvisí s poznáním světa, byť se děje „ze hry a kratochvíle“. Mohutný dojem zanechal obraz renesančního umělce Giovanni Francesco Carota (1479 – 1555). Obraz visí v městském muzeu ve Veroně a je na něm zobrazen portrét dívky s dětskou kresbou v ruce. Dívka by snad měla být dcerou malíře, ale názory odborníků se různí. Dívka je vyobrazena s úsměvem na tváři a s jasnými očima, zatímco postava nakreslená na obrázku, který drží, má tvář smutnou a je černobílá.

První moderní monografie o dětské kresbě byla vydaná v roce 1887, jejím autorem byl Ital Corrado Ricci. V knize srovnával tvůrčí proces dítěte s dílem stvoření. Říká, že zatímco člověk je pro Stvořitele vrcholem a korunou stvoření (byl povolán k životu až po veškeré

neživé a živé přírodě), pro dítě v jeho kresebném vývoji je člověk prvním a provždy klíčovým tématem. (Jaroslav Šturma, předmluva *Kresba jako nástroj poznání dítěte*.)

Ve 20. století probíhalo první systematické hodnocení dětských kreseb ve Francii. Georges – Henri Luquet (1876–1965) zpracoval výkresy své dcery, které shromáždil od jejího věku tří let po dobu deseti let, analyzoval a podle kterých rozdělil výtvarný projev dítěte do tří fází a jako první formuluje pojem „vnitřní model“ – psychický předstupeň kresby, který vychází z individuální psychické reality.

Jean Piaget (1896–1980) označuje kresbu za jednu ze symbolických funkcí. Projeví se zobrazením reality tak, jak ji dítě chápe. Kresba se tak stane jedním ze způsobů zobrazení reality.

Z českých psychologů se dětské kresbě věnoval Zdeněk Matějček (1922–2004), známá je jeho práce s kresbou rodiny, František Čáda (1865–1918), který tvrdí, že spontánní kresba je pro dítě výrazem představ, určitým druhem řeči, pokud řeči rozumíme souhrn vnějších znaků, jejichž prostřednictvím jedinec sděluje své niterné stavy, nebo Jaromír Uždil (1915–2006), podle něhož není výtvarný projev nahodilá činnost, ale je úzce spjatá s celkovým duševním životem, přičemž se výrazně uplatňuje úloha představivosti a vnímání. Značný význam pro poznání podstaty dětské kresby měly i práce Otakara Hostinského (1847–1910). Ten dětský výtvarný projev chápal jako rekapitulaci vývoje, který umění prodělalo v historii lidstva.

1.3 Kresba a psychický vývoj dítěte

Červenka poukazuje na to, že dětská kresba obsahuje konkrétní specifické znaky, ke kterým je potřeba přihlídnout. Tyto znaky obecně známé a patří mezi ně:

- ➔ **automatizmus** – tendence automaticky opakovat jednoduché, již dříve naučené prvky
- ➔ **funkční stylizace** – upřednostnění těch částí, které jsou pro dítě nějakým způsobem významné
- ➔ **transparentnost** – zobrazení těch částí, které nejsou ve skutečnosti vidět, dítě kreslí na základě informací o daném předmětu nebo jevu, nikoliv podle toho, co vidí

- ↳ **sklápění** – plošné uspořádání prostoru, vyskytuje se u kolmých prvků, dítě obtížně rozlišuje, co je vertikální a co horizontální, proto sklápí vertikálu do polohy horizontální
- ↳ **transpozice** – přenášení známých znaků předmětů na ty méně známé
- ↳ **vícepohledovost** – předmět je nakreslen současně z více pohledů
- ↳ **nepravý ornament** – jedná se o nefunkční zdobení všech motivů
- ↳ **antropomorfismus** – je přenášení lidských vlastností, rysů, myšlení a jednání na jiné objekty, např. zvířata
- ↳ **dětský kolorit** – pro dítě důležité věci jsou zobrazeny ve skutečných barvách, zatímco ostatní nikoliv
- ↳ **R – princip** – pravidlo pravého úhlu – rozlišení směrnosti, stabilita stavby, časté užívání pravého úhlu
- ↳ **grafoidismus** – naklánění nakreslených předmětů a jevů ve směru písma, zakulacování ostrých hran

Dětská kresba je spontánní projev dítěte. Tato spontánnost je vázaná na věk. Podle Davida dvouleté dítě nekreslí jako dítě tříleté. Výtvarný projev dítěte odráží jeho osobnost, úroveň jeho vnímání, jeho charakterové, věkové i individuální zvláštnosti. Potřebu výtvarně se vyjádřit zaznamenáváme podobně jako řeč kolem druhého roku života dítěte a prochází stadiální vývojem. Kresba vzniká z různých důvodů, například z potřeby seberealizace, radosti ze hry nebo ze snahy něco napodobit. To znamená, že kresby dětí stejného věku se navzájem podobají.

Dětskou kresbu můžeme podle Burta rozdělit do sedmi stádií vývoje:

- ↳ **stádium čmáranic** – ve věku 2 až 5 let, s vrcholem v 5 letech
 - nezáměrné, náhodné čmárání
 - záměrné čmárání
 - napodobované čmárání
 - lokalizované čmárání

- ↳ **stádium linie** – ve věku 4 let, vznik prvních tvarů – kruh, hlavonožec
- ↳ **stádium popisného symbolizmu** – ve věku 5 až 6 let, postava kreslena schematicky
- ↳ **stádium popisného realizmu** – ve věku 7 až 8 let, kresby jsou především logické, chybí perspektiva, objevuje se transparentnost a kresba z profilu
- ↳ **stádium vizuálního realizmu** – ve věku 9 až 10 let, přechod od kreslení z paměti ke kreslení podle předlohy, snaha o znázornění perspektivy, objevuje se stínování
- ↳ **stádium potlačení kresebného projevu** – ve věku 11 až 14 let, rozporuplné pocity z vlastní kresby, ztráta odvahy
- ↳ **stádium uměleckého oživení** – kolem 15 let, v rané adolescenci.

Vývoj dětské kresby popisuje i Davido:

- ↳ **období skvrn** – do 1 roku dítěte
- ↳ **stádium čmáranic** – kolem 1 roku dítěte, dítě s oblibou čmárá všemi směry, aniž by tužku pozvedlo
- ↳ **stádium čarání** – následuje bezprostředně po období čmáranic, toto období přímo souvisí s rozvojem organických funkcí dítěte, dítě se snaží lépe držet tužku, lze tu již pozorovat určitý záměr, ale neudrží pozornost dlouho, dítě někdy projeví záměr až v závěru kreslení – jedná se o náhodný realizmus, mezi 2. a 3. rokem se však nejčastěji jedná o stadium nezdařeného realizmu, kdy dítě kreslí uzavřené smyčky se zjevným úmyslem napodobit písmo dospělých
- ↳ **stádium hlavonožců, univerzálních postav** – kolem 3. roku dítě už začíná kreslení zvládat a svým obrázkům dává určitý obsah, dítě kreslí postavy hlavonožce, postava je znázorněna kolečkem, které představuje současně hlavu i trup zepředu, k němuž přiléhají dvě čárky – nohy, a často ještě další dvě – ruce, tak kreslí postavy tříleté až pětileté děti na celém světě, jak dítě roste, na postavě přibývá detailů – v kolečku jsou umístěné oči, ústa a pupek v podobě tečky nebo drobného kolečka.

1.4 Symbolika dětské kresby

Pod pojmem symbolika kresby se rozumějí vztahy, které lze vysledovat mezi určitým druhem obrázků a určitými typy osobnosti. Symboly jsou kulturní, intimní, jedinečné, originální a jejich vyjádření je mnohotvárné. V kresbě se symboly vyskytují a jsou velmi odlišné v závislosti na věku kreslíře – na jeho intelektovém a grafomotorickém vývoji. Výskytu toho či onoho prvku však nelze přikládat přesný a neměnný význam. Nelze na ně nahlížet izolovaně, po vyčlenění z kontextu. Z toho vyplývá, že nelze interpretovat kresbu bez znalosti okolností.

DŮM – podle Uždila děti kreslí nejrůznější typy domů. Začínají tou nejjednodušší formou, kterou postupně zdokonalují, až po domy důkladně propracované. Zpočátku děti kreslí jednodušší typy domů, které představují venkovské stavby s charakteristickým trojúhelníkovým štítem, a víceposchoďové domy se objevují jen ojediněle. Grafický typ domu se vyvíjí s dobou a s architekturou, která v okolí dítěte převládá. Ať už se jedná o jakýkoliv dům, zpravidla je kreslen se všemi náležitostmi, které jsou k životu v něm potřebné. Proto už na nejranějších kresbách domu nechybí okna, dveře s klikou, případně komín. Nechybějí ani takové domy, jejichž přední stěna je jaksi „zamlčena“, aby tím spíš bylo vidět, co se děje v domácnostech. Podle Davida kresba domu vypovídá mnoho o osobnosti a charakteru dítěte. Dům patří k nejoblíbenějším dětským tématům. Má v sobě četné symboly – přístřeší, rodinné teplo, otevření vnějšimu světu. Děti kreslí dům jako postavu a jeho prostřednictvím vyjadřují stavbu svého já.

STROM A JEHO VÝVOJ – podle Uždila se kresba stromu vyvíjí, obdobně jako kresba lidské postavy. Strom je nejdříve kreslen zcela primitivní formou, kdy rovnou svislou čáru protínají krátké vodorovné čáry, naznačující větve, na kterých jsou o něco později umístěné listy ve formě oválu. Ostatně listy bývají někdy umístěné přímo na kmeni stromu. I když se jedná o jehličnatý strom, listů a jehličí doposud není znatelně odlišeno. K odlišení dochází až s věkem a získanými zkušenostmi dítěte. Strom může nabývat podobu koule, kdy je znázorněn pomocí rovné čáry a oválu. Podle Davida je strom symbolika člověka, analogii lze spatřovat v tom, že člověk i strom stojí. Strom je také symbolem růstu a plodnosti, síly a tajemství. Stejně jako postava i strom prodělává vývoj podle věku autora kresby. První stromy jsou čmáranice, potom stejně jako postava nabývají vzhledu hlavonožce, později se kmen směrem dole rozšiřuje a na ničem nespočívá.

V dalším stádiu však čára znázorňující zem přetne spodní část kmene, strom zakoření – tato nová etapa odpovídá dobrému zařazení dítěte do rodinného i sociálního života. Velmi důležité je podle Pulvera umístění stromu na list papíru. Pulvír vypracoval schéma, kde na listu formátu 21x29,7 cm představuje vrchní část oblast intelektuální, duchovní, kontakt s okolím, prostředím, je to já subjektu, jeho probuzené vědomí, jeho city, spodní část představuje nevědomí, pudy, erotický a sexuální život. Levá část je introverze, minulost, egoizmus, pouto k matce, pravá strana je extroverze, pokrok, altruizmus, pouto k otci. Je také nutno zabývat se důkladně strukturou stromu, který se skládá ze dvou částí. Stabilní část jsou kořeny, kmen, větve a dekorativní prvky – listy, plody a okolí. Kmen stromu představuje stabilní „já“ jedince. Větve vyjadřují, jak subjekt dokáže uplatnit svou osobnost ve vztahu k okolí. Dostředivý nebo odstředivý směr naznačuje introverzi nebo extroverzi subjektu. Každé poškození kmene nebo větví je známkou nějakého traumatu v minulosti. Čím výš na kmeni se poškození nalézá, tím kratší doba od poškození uplynula.

ZOBRAZENÍ ZVÍŘAT – podle Davida jsou zvířata dětem blízká. Děti dobře znají i ta, která nikdy neviděly, protože jim o nich mnoho vypoví knihy, filmy, pohádky a bajky. Tradice připisuje zvířatům určitou symboliku – medvěd je hromotluk, páv pyšný, opice chytrá, chameleon mění barvy. Když se dítě potká se zvířetem, zaujme k němu citově zabarvený postoj – zvíře mu je sympatické nebo nesympatické. Zvíře je pro dítě reálnou bytostí, která má charakter vlastní zvířatům jeho druhu. Proto dítě někdy raději zobrazuje zvířata než lidi. Zvíře ve skutečnosti představuje samotné dítě a jeho vztahy k vnějšímu světu. Nejčastěji dítě kreslí nějaké domácí zvíře, což může svědčit o dobrém přizpůsobení dítěte okolí. Vyobrazení zvířete umožňuje odhalit nejen potíže dítěte, ale také určit dominantní rys jeho charakteru. V tomto směru je zajímavá kresba psa. Na psa je možné pohlížet různými způsoby. Pes je věrný svému pánovi, ale bývá také často na vodítku. Se psem se dá špatně zacházet, aniž by se postavil na odpor, a zároveň mu lze závidět pohlazení.

Krvežíznivá zvířata – vlci, krokodýli, tygři apod. – obvykle vyjadřují obraz otce, kterého se dítě bojí. Ptáci v letu vyjadřují jistý stupeň mysticismu, zatímco ptáci v hnízdě představují domov, nebo naopak, ztracený ráj. Ryby se zpravidla objevují v kontextu pohody a štěstí. Podle Uždila se s obrazy zvířat setkáváme v dětské výtvarné produkci velmi často. Zprvu se příliš neliší od obrazů lidí. Postava zvířete se rodí z postavy člověka, jeden grafický typ z typu druhého, staršího a už upevněného. Předškolní dítě kreslí zpravidla zvířátka z profilu, tedy jako nesymetrický tvar, v němž je určující vodorovná osa.

HVĚZDY

SLUNCE – sluneční kotouč je na obrázku nepostradatelný a jeho výskyt ukazuje na vliv otce. Dítě, které má s otcem dobré vztahy, nakreslí teplé slunce s věncem paprsků. V opačném případě bývá slunce vybledlé, dokonce i schované za horou. Jestliže dítě otce neakceptuje nebo se ho bojí, nakreslí slunce agresivní barvou (červenou) nebo barvou vyvolávající úzkost (černou). Krásné zářivé slunce představuje ideálního otce. Je to mužský symbol. Na kresbách, kde se vyskytuje pouze ženská postava a žádná další postava tam není, se často objevuje slunce – jedná se o přítomnost mužského faktoru, ve většině případů otce. Svými paprsky vytváří slunce postavám aureolu a dodává jim důležitost a hodnotu. Slunce tedy představuje autoritu – někoho, kdo druhé silně ovlivňuje.

MĚSÍC A NOC – měsíc je zejména symbol noci a skrývá v sobě tajemství. Noc však bývá temná, plná stínů a stává se živnou půdou pro různé fantazie a je zdrojem mnoha dětských úzkostí. Měsíc se často spojuje se smrtí – když vyjde měsíc, zmizí slunce, které je zdrojem světla a tepla, jako s ním zmizel i veškerý život, měsíc je zahalen tajemstvím, poezií, je něčím nedostupným a neskutečným.

OBLOHA – je symbolem tužeb, čistotou své nekonečnosti představuje dokonalost, je někdy spojována s posvátnem, nad námi je onen svět. U dítěte bývá obloha spojována se smrtí a vyjadřuje úzkost.

ŽIVLY

ZEMĚ – je obraz statický, poskytující pocit bezpečí, symbol rovnováhy a stability. Představuje také plodnost, růst rostlin, nerostné bohatství, skrývá se v ní voda.

OHEŇ – velmi připomíná symboliku slunce, je světlo, mužnost a sláva, oheň však také ničí, a proto je spojován s pojmem očištění.

VODA – patří k hlavním ženským symbolům a obvykle představuje všechno, co se týká zrození. Přerušované čárky namalovaného deště připomínají charakteristické nastavované vedení čáry úzkostných osob. Voda se často vyskytuje u dítěte, které se pomočuje.

DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY – především auto, vlak i loď kreslí podle Uždila dítě zvláště rádo. Má na tom zásluhu jeho bytostní zájem o pohyb a o všechno, co se hýbe nebo

pohyb umožňuje. Dopravní prostředky jsou daleko víc než praktickým zařízením umožňujícím přemístit se z jednoho konce města na druhý, jsou to právě idoly naší doby. S udivující zevrubností popisují ve svých kresbách šestileté děti právě tu „tramvaj“, kterou my vůbec nedovedeme nakreslit (leďa jako pouhé schéma), ač v ní denně jezdíme. Setkáme se i s takovými vyobrazeními, na kterých se uplatní nejen vnějšek, ale i vnitřek autobusu – je vidět cestující sedící na sedadlech, řidiče, atd. Záliba v dopravních prostředcích vyroste někdy až do jakési specializace, jsou děti, které nakreslí auto, loď nebo cokoli podobného s věcností skoro konstruktérskou.

1.5 Barva v dětské kresbě

Podle Uždila existuje dost důkazů o tom, že barevné vidění je do jisté míry podmíněné individuálně. Záliba v určitých barvách spoluurčuje naši rozlišovací schopnost a uplatní se zejména, když sami hledáme barevný výraz, tzn. tehdy, když můžeme volit podle libosti barevné tóny na své paletě. Náš barevný vjem se nikdy nepodobá barevné fotografii – vystupují v něm do popředí jen určité tóny a barevné plochy, které nás upoutaly. Řada barevných skvrn, se kterými se setkáváme, je nezávislá, nelze je odvozovat z koloritu, které zobrazené věci mají v reálném světě.

Význam barev podle Davido:

ČERVENÁ – podle doktora A. Bouveta je zcela normální, když dítě před šestým rokem používá výhradně červenou. U nemocných dětí červená nemá sytý odstín. Po šestém roce ukazuje na tendenci k agresivitě a nedostatečnou kontrolu emocí.

MODRÁ – používají ji i děti mladší pět let. Tyto děti se vyznačují tím, že své chování více kontrolují než děti požívající červenou. Používání modré v šesti letech znamená, že dítě je dobře adaptované. Modrá nahrazuje hnědou, když dítě už opravdu nechce zůstat „miminkem“. Pokud používá výhradně modrou, ukazuje to na přílišnou sebekontrolu.

ZELENÁ – použití je srovnatelné s modrou a odráží spíše společenské vztahy.

ŽLUTÁ – je velmi často spojována s červenou nebo používána samostatně, někdy ukazuje na velkou závislost dítěte na dospělém.

HNĚDÁ – stejně jako tmavé výrazné barvy (považované psychoanalytiky za regresivní), odráží hnědá barva špatnou rodinnou i sociální adaptovanost dítěte a jeho různé

konflikty. Tyto „regresivní“ barvy s oblibou volí umíněné děti. Někdy sem může patřit i barva žlutá.

FIALOVÁ – malé děti ji užívají jen zřídka, je příznakem neklidu. Často se vyskytuje ve spojení s modrou a prozrazuje úzkost. Je používána hlavně v obdobích obtížné adaptace a někdy se vedle ní objevuje zelená.

ČERNÁ – vyskytuje se v jakémkoli věku a prozrazuje určitou míru úzkosti. Někdy svědčí o bohatém vnitřním životě. Symbolika černé je však zvláštní v období puberty, kdy vyjadřuje nepřístupnost a ostych ve vyjadřování citů.

Při interpretaci symboliky barev je však nutné přihlížet k mnoha dalším faktorům, jako jsou kulturní vlivy, móda, linie a formy, kombinace barev, jež naznačují konflikt mezi dvěma tendencemi.

1.6 Interpretace dětské kresby

Při hodnocení významu dětské kresby je potřeba vyvarovat se jednostrannému výkladu, protože jednu věc lze interpretovat různě a je potřeba vzít na vědomí kontext. Při znázornění postavy můžeme nacházet určitou podobnost s postavou dítěte, kdy do kreslené postavy může dítě promítat samo sebe. Dle Davida můžeme rozdělit lidské tělo do segmentů, které mají při interpretaci různý význam. Dětské pojetí lidského těla vychází ze zkušeností, které má dítě se svým tělem, ale je i výsledkem pozorování jiných lidí. Pro dítě je nejvýznamnější lidský obličej, který diferencuje ve směsici podnětů již v raném věku. Lidská tvář je velmi důležitá i při navazování sociálních kontaktů. Vzhledem k tomu není udivující, že se zájem malých předškoláků soustředí na zobrazení hlavy a detailů obličeje. Vývojově následujícím detailem v kresbě postavy jsou končetiny, které jsou významné pro jakoukoliv aktivitu. Dítě si dobře uvědomuje, k čemu mu mohou sloužit.

Primárním zobrazením lidské postavy jsou hlavonožci, jejichž existence potvrzuje předpoklad, že dítě nejdříve kreslí to, co o objektu ví a co považuje za důležité.

Zpočátku bývá člověk zobrazován jako kruh, nebo elipsa, obdobným způsobem jako hlava, která je v dané vývojové fázi často větší než trup, což znamená, že je pro dítě důležitější. Podle Vágnerové se v kresbě odrážejí různé psychické i jiné procesy. Jde např. o kognitivní přístup ke ztvárnění tématu, o celkovou úroveň jemné motoriky a senzomotorické koordinace, o schopnost vizuální percepce, resp. o soustředěnost na vizuomotorickou činnost. Projevuje se

v ní typ temperamentu a emoční prožívání, v tematické kresbě lze zjistit i způsob nazírání a postoj k určité skutečnosti, např. rodinným vztahům, či sebepojetí. Z toho důvodu jsou kresebné testy velmi oblíbené a široce využívány. Důvodem je i snadnost jejich administrace a převažující ochota dětských klientů kreslit.

1.7 Dosavadní výzkumy dětských kreseb zachycujících zdravotní sestry

K rozboru kresby jsem potřebovala zvolit vhodný způsob analýzy. K tomuto účelu jsem proto zvolila rozbor tří prací, které se zabývají dětskou kresbou v souvislosti s nemocí nebo prací sestry:

1. Dětské stonání doma – sonda s využitím dětské kinetické kresby od J. Mareše
2. Sestry jako edukátorky dětí a dospívajících v rámci výchovy ke zdraví – analýza dětských kreseb skupinou polských autorů pod vedením E. Krajewské–Kulakové
3. Spokojenost hospitalizovaných dětí s ošetrovatelskou péčí – analýza dětských kreseb skupinou iránských autorů pod vedením S. Shirdelzade.

Každá studie bude následně analyzována podle námi zvolených hledisek: cíl, typ zařízení, věk a počet dětí, instrukce, pomůcky ke kresbě, kritéria pro analýzu kresby, výsledky a závěr.

- **Studie (Mareš 2011)**

CÍL: ověřit diagnostické možnosti dětské kinetické kresby v netradiční oblasti – stonání doma, ověřit diagnostické možnosti v případě běžných akutních onemocnění a ověřit, zda dětská kinetická kresba může přinést dostatek využitelných informací o prostředí, v němž péče probíhá, o prožívání nemoci dítětem, o specifikách domácí péče

TYP ZAŘÍZENÍ: domácí prostředí dítěte.

VĚK DĚTÍ: 12 dětí ve věku 6 až 11 let s akutním onemocněním (virová onemocnění, bolesti hlavy).

INSTRUKCE: kresba – nakresli, jak to vypadá u vás doma, když jsi nemocen/nemocná.

POMŮCKY: fixy, tužky, pastelky, voskovky, barevné fixy.

ANALÝZA: originální metoda, která obsahuje 19 hledisek pro analýzu nakresleného prostředí, 17 hledisek pro analýzu nakresleného dítěte a 1 souhrnné hledisko pro celkové ladění kresby (Mareš, 2011).

PROSTŘEDÍ

4. 1. znázornění místnosti
4. 2. typ místnosti
4. 3. počet a druh osob
4. 4. přítomnost zvířat
4. 5. stůl a židle
4. 6. postel, gauč
4. 7. stolní lampička, nástěnná a stropní lampa
4. 8. okno, výhled ven
4. 9. hračky
4. 10. živé květiny
4. 11. individuální výzdoba místnosti
4. 12. televizní přijímač
4. 13. rádio
4. 14. počítač
4. 15. kalendář, rozvrh hodin
4. 16. hodiny
4. 17 sportovní náčiní
4. 18. koberec
4. 19. dveře

DÍTĚ

5. 1. relativní velikost dítěte
5. 2. pozice dítěte
5. 3. orientace dětské postavy vzhledem k divákovi
5. 4. dominující činnost dítěte
5. 5. náznak nemoci
5. 6. výraz dětského obličeje
5. 7. pozice rukou dítěte
5. 8. oblečení dítěte

- 5. 9. textové prvky
- 5. 10. zvukové kulisy
- 5. 11. jídlo, pití v dosahu dítěte
- 5. 12. znázornění umělého osvětlení
- 5. 13. knihy v místnosti
- 5. 14. léky
- 5. 15. negativní prvky
- 5. 16. prvky rozptylování při nemoci
- 5. 17. prvky sociální opory

VÝSLEDKY:

aspekty prostředí – nejčastěji je nakreslen dětský pokoj, zpravidla v bokorysu (11), ze zařízení se často objevuje postel s polštářem a příkrývkou (11), poměrně často se objevuje stůl (6) s věcmi, lampa (6) či skříňka/skříň (5), také okno jako prostředek styku s vnějším světem bývá na obrázku relativně časté (6), někdy s vypracovaným výhledem, včetně zářícího slunce a oblohy, méně často jsou nakresleny hračky (4), knihy překvapivě málo (3), málokdy květiny v květináčích (3), vzácně zvířata, obvykle chybí dveře (3), jako prostředek spojení místnosti, kde dítě stůně, s jinými částmi bytu a s blízkými lidmi, překvapivě nebývá zobrazena televize nebo počítač – pouze jeden případ, dítě zpravidla nekreslí ani židle u stolu, sportovní náčiní, naprosto chybí hodiny, kalendář, školní rozvrh nebo školní taška/batoh, jako připomínky času a povinností, chybí také přístroje zprostředkovávající mluvené slovo a hudbu – walkman, rádio apod.

emoční aspekty – v obličejích dítěte mírně převládají pozitivní emoce nad negativními, v jednom případě sedí dítě zády k divákovi, tam, kde se netváří spokojeně (4), zřejmě zažívají zdravotní obtíže, pro většinu dětí (7) je však běžné onemocnění příjemnou záležitostí – jsou osvobozeny od povinností, nemusí do školy, jsou opečovávány. Celkové ladění kresby vyznívá v 9 případech optimisticky, v jednom neutrálně a ve dvou případech vyznívá smutně,

interpersonální aspekty – z kreseb je patrné, že se dítě obvykle necítí samotné – 10, na kresbách se objevuje někdo z rodičů – v 5 případech matka, v 1 patrně otec, ve 2 sourozenec, ve 2 zvířátka a jen ve 2 případech je dítě v pokoji úplně samo,

zdravotnické aspekty – skutečnost, že je dítě nemocné, vyjadřují kresby několika způsoby – ležením v posteli (11), hrnkem s čajem (7), smutným výrazem obličeje (2),

červenými tvářemi (1), nohou v sádře (1), obkladem na hlavě (1), užíváním léku (1), smrkáním do kapesníku (1).

ZÁVĚR:

Dětská kresba je užitečným, nikoli však všespasitelným diagnostickým nástrojem, rozbor kreseb vychází z předpokladu, že dítě nakreslí na obrázek to, co je z jeho pohledu důležité, a vynechá to, co považuje pro danou situaci za nepodstatné. Dětská kresba má dlouhou tradici i v individuální diagnostice, není však vhodné stavět výhradně na ní samotné. Tato sonda naznačuje, že děti v tomto věku berou běžná onemocnění, která vyžadují pouze domácí léčbu, jako normální součást života. I když v této studii není hodnocena zdravotní sestra, má nejširší záběr hodnocení, které lze na osobnost sestry použít.

- **Studie (Krajewská–Kulaková, 2012)**

CÍL:

vyhodnotit vnímání zdravotních sester jako zdravotních pedagogů z pohledů dětí a dospívajících, edukace zdraví a plánování programů pro zdraví dětí.

TYP ZAŘÍZENÍ: základní školy, školky, dětské ošetrovny, umělecké školy

VĚK DĚTÍ: děti zdravé i nemocné, děti se speciálními potřebami, celkem 514 dětí ve věkových kategoriích:

83 (16,1%) dětí ve věku 4 až 7 let

180 (35%) dětí ve věku 7 až 8 let

198 (38,5%) dětí ve věku 11 až 14 let

53 (10,3%) dětí ve věku 15 až 16 let

INSTRUKCE: kresba – nakresli obrázek na téma: „Se sestrou za zdravím“

POMŮCKY: různé techniky, papírová koláž, batika, voskovky, omalovánky, barevný plakát, vodové barvy

ANALÝZA: kresby hodnotila komise 3 zdravotních sester, které byly vzdělané v oblasti umění, kresby podrobily důkladné analýze, stanovily jejich cenu, vztah mezi sestrou a dítětem jako příjemcem její péče a hodnotily:

velikost díla

umístnění osob nebo předmětů

detaily

kvalitu linky

stínování

barvy

celkový dojem

vyjádření radosti, rozkoše, smutku, nelibosti, strachu nebo zoufalství

VÝSLEDKY:

- 28 (5,4%) prací zobrazovalo sestru, jak pečuje a krmí miminka
- 29 (5,6%) prací zobrazovalo sestru, jak prezentuje zdravý životní styl, sportovní aktivity, hippoterapii
- 434 (86%) prací zobrazovalo sestru, jak upozorňuje na nebezpečí kouření, na konzumaci alkoholu a naopak prezentuje zdravou výživu jako prevenci před vznikem obezity
- 115 (22,4%) výkresů zobrazovalo zdravotní sestru, jak aplikuje injekce,
- 33 (6,4%) výkresů zobrazovalo sestru, jak aplikuje očkovací injekci
- 52 (10,1%) výkresů zobrazovalo sestru, jak poskytuje první pomoc dítěti se zraněním, krvácením, zlomeninou a přikládá nebo mění obvazy
- 52 (10,1%) výkresů zobrazovalo sestru, jak připravuje tablety
- 31 (6,3%) výkresů zobrazovalo, jak sestra měří tělesnou teplotu, výšku, hmotnost a krevní tlak
- 28 (5,4%) výkresů zobrazovalo sestru, jak nastavuje infuzi
- 16 (3,1%) výkresů zobrazovalo sestru, jak pomáhá při pohybu – postavit se

- 11 (2,1%) výkresů zobrazovalo sestru, jak pomáhá dětem s osobní hygienou
- 17 (3,1%) výkresů zobrazovalo sestru na procházce s dítětem.

ZÁVĚR:

Práce sleduje vnímání zdravotních sester dětmi v Polsku. Při vytváření obrazu zdravotní sestry předložil mladý umělec podrobný rozsah pracovních povinností, aspektů vztahu dítěte a zdravotní sestry a prognostických vizí nových aktivit, které mohou být v budoucnosti uvedené do praxe. Děti zobrazují zdravotní sestry, které pomáhají dětem rozhodnout se a vybrat si správně, jako průvodkyni v minulosti často nemocného dítěte po cestě za zdravím, na konci které je slunce. Některé výkresy ukazují sestry, jak fyzicky vyšetřují pacienty nebo jim poskytují psychologické pohodlí. Sestry se také objevily jako dobré víly, které mohou změnit osud pomocí injekční stříkačky jako kouzelnou hůlkou. Děti vnímají sestry jako druhou matku, jako osobu hodnou důvěry. Sestry jsou zobrazované s úsměvem a jejich tváře zobrazují laskavost a citlivost. Děti jsou často zobrazené v náručí sester a srdce sestry bylo věnované péči o nemocné děti. Děti jsou si vědomé obrovské role sestry v posílení zdraví. Starají se o pacienty v nemocnici, připravují léky, injekce a vakcíny, účastní se všech druhů měření, krmení a fyzikálního vyšetření pacienta. Dětské kresby vykazovaly obecný trend směrem k uznání moderního ošetřovatelství, které zahrnuje úlohu vzdělávání pacientů. Sestra podporuje dítě psychicky, když se vyskytnou problémy v bio – psycho – sociální oblasti.

Autoři dospěli k závěru, že shromážděný studijní materiál by měl být používán k přípravě kandidátů na výkon jejich budoucí profese sestry. Autoři dospěli k závěru, že děti jsou si vědomy významu zdravotních sester v jejich úsilí ve výchově ke zdraví, děti je kreslí jako usmívající se, plné laskavosti a citlivosti, když stojí u dětské postele a věří, že tato analýza přispěje k plánování programů zdraví pro děti.

- **Studie (Shirdelzade, 2014)**

CÍL:

v současné době neexistuje vhodná metoda – škála, kterou by šlo zhodnotit spokojenost dítěte s péčí během hospitalizace.

TYP ZAŘÍZENÍ: hospitalizované děti na dětském a chirurgickém oddělení dětské nemocnice déle než 2 dny.

VĚK DĚTÍ: 20 dětí ve věku od 6 do 12 let.

INSTRUKCE: kresba – nakresli, co si myslíš o ošetrovatelství, o práci sestry.

POMŮCKY: papír A4, 12 barevných pastelků.

ANALÝZA: každý výkres byl podroben analýze na základě Plander scale, která hodnotí dvě oblasti:

↳ nemocnici – budova, pokoj, vybavení, nástroje sester

↳ lidi – pacient, rodiče, sestry.

VÝSLEDKY:

V pokoji se hodnotila přítomnost:

nástroje zábavy 0

hračky 0

zvíře 1 (5%)

knihy, časopisy 0

dále se hodnotilo zařízení a nábytek:

postel 16 (80%)

rostliny 3 (15%)

lampa 2 (10%)

jiné – lednice 1 (5%)

a jako poslední nástroje sestry:

stříkačka 1 (5%)

jehla 18 (90%)

tonometr k měření tlaku krve 1 (5%)

ZÁVĚR:

Na všech výkresech bylo znázorněné šťastné dítě, které ve většině případů odpočívá na lůžku místo toho, aby si hrálo nebo sedělo. Děti nekreslí rodiče, i když tam jsou přítomni. Na 3 výkresech nebyla přítomna sestra vůbec, ale na ostatních výkresech jsou sestry nakreslené jako šťastné a barevně znázorněné při činnostech, jako je příprava léčiv, injekcí, pomoc při péči o vlastní osobu, příprava léčebných a diagnostických intervencí. Je celosvětovým trendem zapojovat pacienta do péče o zdraví a dítě očekává ideální nemocniční a ošetřovatelskou péči. Děti své pocity, myšlenky, chování a vztahy převtělily do konkrétních obrázků, když kreslily sebe, zdravotní sestry a prostředí různým způsobem. I když většina z ošetřovatelských postupů je nepříjemná a bolestivá – aplikace injekce, zavádění žilního vstupu a očekává se nespokojenost dítěte, analýza kreseb zjistila, že děti kreslí sebe i sestry jako šťastné, barevně oblečené osoby, které jsou spokojené. Závěrem lze říct, že kreslení je zábavný, levný a snadno dostupný způsob vyjádření pocitů a emocí školních dětí.

Tab. 1 Srovnávací tabulka sledovaných kritérií u všech empirických studií

KRITÉRIA	MAREŠ	KRAJEWSKA	SHIRDELZADE
relativní velikost v %	x	-	-
pozice	x	x	x
orientace	x	-	-
činnost	x	x	x
náznak nemoci	x	x	-
výraz obličeje	x	x	x
pozice rukou	x	-	x
oblečení	x	-	x
textové prvky	x	-	-
zvuková kulisa	x	-	-
jídlo, pití,	x	-	-
umělé osvětlení	x	-	x
knihy	x	-	x
léky	x	-	x
negativní projevy	x	x	-
prvky rozptylování	x	-	-
prvky sociální opory	x	x	x
znázornění prostředí	x	x	x
typ místnosti	x	-	x
počet a druh osob	x	x	x
zvířata	x	-	x
stůl, židle	x	-	-
postel	x	-	x
okno	x	-	-
hračky	x	-	x
živé květiny	x	-	x
individuální výzdoba	x	-	-
TV, rádio	x	-	-
PC	x	-	-
kalendář	x	-	-
hodiny	x	-	-
dveře	x	-	-
lampa stolní, stropní	x	-	-
sportovní náčiní	x	-	-
koberec	x	-	-
nástroje sestry	-	x	x
barvy	-	x	-
stínování	-	x	-
linky	-	x	-

x – přítomno

- - nepřítomno

SHRNUTÍ:

Studie č. 3 vycházela z teorie, že hlavní ukazatel kvalitní péče je spokojený pacient. U dětských pacientů neexistuje spolehlivá metoda hodnocení péče, proto byla autory zvolena kresba. Výtvarný projev dítěte je spontánní a kresba je dobrý a spolehlivý zdroj zhodnocení péče. Sledovaná hlediska jsou sice zaměřena na dítě, prostředí a částečně na činnost sestry, ale nezaobírá se sestrou dostatečně. Proto jsem tuto metodu hodnocení zdravotní sestry a její profese nezvolila.

Studie č. 2 zkoumala velkou skupinu dětí, ale nelze přesně rozklíčovat hlediska, kterými byly kresby hodnoceny. Nelze rozklíčovat ani kvalifikaci komise a hlediska, podle kterých kresby hodnotila. Proto jsem nezvolila ani tuto metodu.

Nejvhodnější se pro mou práci ukázala **studie č. 1**, protože je nejpřesnější a nejlépe kvantitativně hodnotitelná. Opírá se o jasně stanovené parametry, které na obrázku jsou nebo nejsou, subjektivně se hodnotí pouze jedno hledisko, a to ladění kresby. Sledovaná hlediska lze použít na osobnost dítěte, sestry, případně jiné postavy. Hlediska prostředí jsou rovněž univerzální. Lze je využít na domácí prostředí, ale i na prostředí ambulance nebo nemocničního pokoje. Z toho důvodu jsem se rozhodla tuto metodu použít v předvýzkumu a po jejím osvědčení i v samotném výzkumu.

EMPIRICKÁ ČÁST

2 Metodika výzkumu

K lepšímu uchopení problematiky jsem se rozhodla provést na menším vzorku dětí předvýzkum. Taky jsem potřebovala ověřit vybranou metodu, kterou použiji k analýze dětských kreseb.

2.1 Předvýzkum

CÍL:

zadat dvě témata ke kresbě a vybrat to, které děti lépe pochopí a ztvární, které má větší výpovědní hodnotu.

INSTRUKCE č. 1: nakresli, co dělá zdravotní sestra v ambulanci, když jsi s doprovodem u lékaře/lékařky na preventivní prohlídce,

INSTRUKCE č. 2: nakresli nějakou příhodu, která se ti stala, když jsi byl/a s doprovodem u lékaře/lékařky na preventivní prohlídce,

TYP ZAŘÍZENÍ: zdravé děti navštěvující 1. stupeň základní školy,

VĚK DĚTÍ: 10 dětí ve věku 6 až 9let, 8 děvčat a 2 chlapci, rozdělené náhodně do dvou skupin,

POMŮCKY: A4 papír, pastelky, vodové barvy, fixy, voskovky, tužka na obrysy.

Jedná se o zdravé děti, které navštíví dětského lékaře za účelem preventivní prohlídky v jeho ordinaci. Na obrázku by mělo být znázorněno dítě se zdravotní sestrou, další osoby dle uvážení dítěte, ordinace, zařízení.

ANALÝZA: originální metoda, která obsahuje 19 hledisek pro analýzu nakresleného prostředí, 17 hledisek pro analýzu nakresleného dítěte a 1 souhrnné hledisko pro celkové ladění kresby (Mareš, 2011), kterou jsem rozšířila o analýzu sestry s použitím 17 hledisek pro analýzu dítěte. Tuto metodu jsem vybrala na základě vyhodnocení přehledových studií. Dítě mi předalo obrázek, o kterém jsem s ním už dál nemluvila.

VÝSLEDKY:

HODNOCENÍ PROSTŘEDÍ:

znázornění místnosti – všechny bokorys 10

typ místnosti – ordinace lékaře – ambulance 10

počet a druh osob – dítě a sestra 4, navíc lékař, rodič 6

zvířata – 1

stůl a židle – 8

postel – vyšetřovací stůl nebo lehátko 6

okno – 8, i s výhledem

hračky – 4

živé květiny – ve váze 4

individuální výzdoba – skoro na všech obrázky veselé, barevné na zdech, méně na poličkách

TV, rádio – 0

PC – 5

kalendář - na zdech vůbec, na stole 3

hodiny – 1 na zdi

dveře – 4

lampa stolní a stropní – 9, svítící

koberec – 3

HODNOCENÍ DÍTĚTE A SESTRY

Tab. 2 Srovnávací tabulka sledovaných kritérií u dítěte a sestry

	DÍTĚ	ZDRAVOTNÍ SESTRA
relativní velikost v %	většinou malé, asi 15–20% nebo stejně velké jako sestra	většinou 2x tak větší než dítě 6,4 stejná velikost
pozice	stojící 7, ležící 3	8 stojí, sedí 2
orientace	3 z boku, zepředu 6, zezadu 1	8 zepředu, z boku 2
činnost	vážené 1, vyšetřované fonendoskopem 1, čekající na injekci 2, rozhovor 3	vyšetřuje dítě 2, aplikuje injekci 2, váží dítě 1, povídá 3, podává lék 1
náznak nemoci	sádra na ruce 1	0
výraz obličeje	6 úsměv, 2 neutrální, 1 negativní, 1 nelze hodnotit	9 úsměv, 1 neutrální
pozice rukou	8 podél těla, 1 s rukama před sebou, 1 nelze	většinou před sebou nebo v činnosti
oblečení	8 oblečené, 2 ve spodním prádle	často bílý plášť, uniforma a civilní oblečení, barevné
textové prvky	4 písmena na optotypech, značka PC	na vizitce písmena, často červený kříž, optotypy
zvuková kulisa	6 text	0
jídlo, pití,	ne, 1 hrníček s pitím	0
umělé osvětlení	9	9
knihy	ne	ne, náznak dokumentace na stole 3
léky	krabička s lékem, injekce 4	krabička s lékem, injekce 4
negativní projevy	špatná nálada 1	0
prvky rozptylování	přítomnost rodiče 5	0
prvky soc. opory	usmívající se rodič 5	úsměv

ZÁVĚR PŘEDVÝZKUMU:

Pět dětí kreslilo obrázek podle prvního zadání, pět dětí podle druhého zadání. I přes jasné instrukce mohu říct, že obrázky vyzněly stejně. Kresby působily pozitivně. Přiklonila jsem se k instrukci č. 1. Zvolená kritéria analýzy se ukázala jako dostatečná, a proto jsem se rozhodla je použít i ve výzkumu, ale s doplněním o rozhovor s dítětem a dětský komentář ke kresbě, kterou mi dítě odevzdává. Protože samotná kresba se může bez komentáře a vysvětlení dítěte interpretovat úplně jinak, než byl záměr dítěte.

2.2 Zkoumaný soubor

Po zkušenostech z předvýzkumu jsem zvolila skupinu 60 dětí ve věku 8 až 10 let, které navštěvují 1. stupeň základní školy. Výběr dětí byl dán dostupností dětí a jejich ochotou spolupracovat, a to nejen obrázek na dané téma nakreslit, ale kresbu i okomentovat, případně vést se mnou rozhovor. Dále bylo třeba najít školu, jejíž vedení by mi umožnilo v prostorách školy a během výuky můj výzkum provést. To mi umožnilo vedení školy Základní škola a Mateřská škola Pohádka, Mandysova 1434, Hradec Králové. S dětmi jsem kreslila během vyučování za přítomnosti pedagoga. Kresby dětí nesloužily k získání informací o jejich zdravotním stavu, nejednalo se o kresbu diagnostickou. Čtrnáct kreseb jsem vyřadila, nevyhovovaly zadaným parametrům. Do výzkumu jsem zařadila 46 kreseb.

KRITÉRIA VÝBĚRU DĚTÍ:

1. věk dětí – 8 až 10 let, což jsou žáci 3. a 4. třídy prvního stupně ZŠ
2. bez ohledu na pohlaví
3. zdravé děti
4. národnost česká
5. ochota komentovat obrázek

PODMÍNKY VZNIKU KRESBY:

1. tvorba v rámci vyučovací hodiny
2. přítomnost pedagoga
3. bez časového limitu

CÍL: Cílem mé práce je pomocí dětské kinetické kresby, její analýzy a porovnání výsledku zjistit:

- ↪ co si vybraná skupina dětí myslí o profesi sester, jak na ni nahlíží,
- ↪ jaké emoce se objevují u dětí během preventivní prohlídky,
- ↪ zda na sestru nahlíží stejně jako děti v citovaných přehledových studiích.

Moje hypotéza zní: zdravotní sestra bude dětmi ve věku 8 – 10 let zobrazována převážně pozitivně. Pro většinu dětí bude představovat jakousi „dobrou vílu“ s dobrým srdcem, která jim pomáhá, je vždy milá a působí na ně při návštěvě lékaře pozitivně.

TYP ZAŘÍZENÍ: první stupeň základní školy, 3. a 4. třída.

VĚK DĚTÍ: skupina 46 dětí ve věku 8 až 10 let, 27 chlapců a 19 děvčat.

2.3 Použitá metoda výzkumu

INSTRUKCE: nakresli průběh své návštěvy v ordinaci dětského lékaře/dětské lékařky s doprovodem při běžné preventivní prohlídce. Na obrázku musí být dítě a zdravotní sestra, ostatní (jako další osoby, vybavení ordinace) bylo ponecháno na dítěti. Kreslení jsem byla přítomna, s dětmi jsem si povídala, odpovídala na jejich dotazy, případně je povzbuzovala.

POMŮCKY: papír formátu A4, pastelky, fixy, tužka, voskovky.

Použila jsem metodu ověřenou v předvýzkumu. Hodnotila jsem prostředí (17 hledisek), osobu dítěte (19 hledisek) a osobu zdravotní sestry (19 hledisek). Pro celkové ladění kresby jsem použila jedno souhrnné hledisko. Abych eliminovala riziko jiné interpretace kresby, než byl úmysl dítěte, doplnila jsem analýzu o rozhovor. Rozhovor jsem vedla s každým dítětem přímo nad kresbou. S jednou skupinou dětí jsem si psala poznámky, s druhou skupinou jsem si rozhovor nahrávala.

3 Výsledky výzkumu

HODNOCENÍ PROSTŘEDÍ:

znázornění místnosti – bokorys 36, bokorys s částečným nadhledem 10

typ místnosti – ordinace dětského lékaře – ambulance 46

počet a druh osob – dítě a sestra 30, dítě, sestra a lékař 9, dítě, sestra a rodič 3, dítě, sestra, lékař, rodič 3, dítě, sestra a jiné 1

zvířata – 0

stůl a židle – obojí 24, jenom stůl 12, jenom židle 3, ani stůl, ani židle 7

postel – vyšetřovací stůl nebo lehátko 32, z toho s lůžkovinami 2 a se schody 14, vyšetřovací křeslo 7, křeslo i lehátko 1, ani jedno 6

okno – 22, z toho vybarvené s výhledem 17 a černo bílé bez výhledu 5, bez okna 24

hračky – 5

živé květiny – 17, ve váze 7, v květináči 10

individuální výzdoba – 24 kreseb je bez výzdoby, na 22 výzdoba je, a to obrázky barevné i nebarevné, nástěnky, diplomy, návody, závěsné ozdoby, lebka na stole, plutonium, létající kytky

TV, rádio – TV 2, jednou i s dálkovým ovládním, rádio 0, kamera 1

PC – 38 s PC, z toho 23 s 1 PC, 4 kresby s 2 PC a 1 kresba se 3 PC, 18 kreseb bez PC, 2 tiskárna

kalendář – 2, jednou na stole a jednou na dveřích

hodiny – 10 na zdi

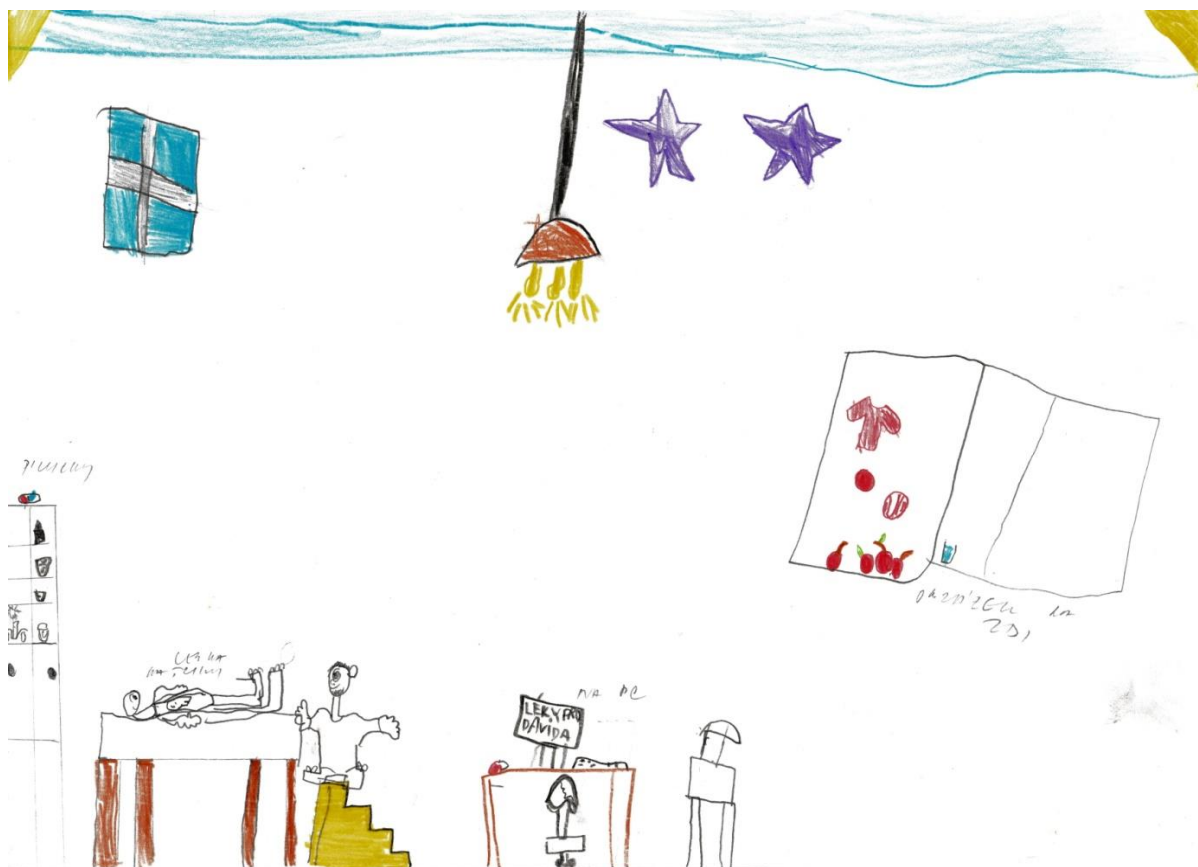
dveře – 21, z toho bez kliky 2 a 5 dveří s označením

lampa stolní a stropní – celkem 29, z toho 21 lampa stropní, z toho 2 nesvítící, 3 lampa stolní, z toho 1 svítící, 3 lampa stojící na zemi a svítící, 2 lampa svítící stropní i stojící, a 1 lampa stropní, stolní i stojící

koberec – 0, naznačená barevná krytina na podlaze 6

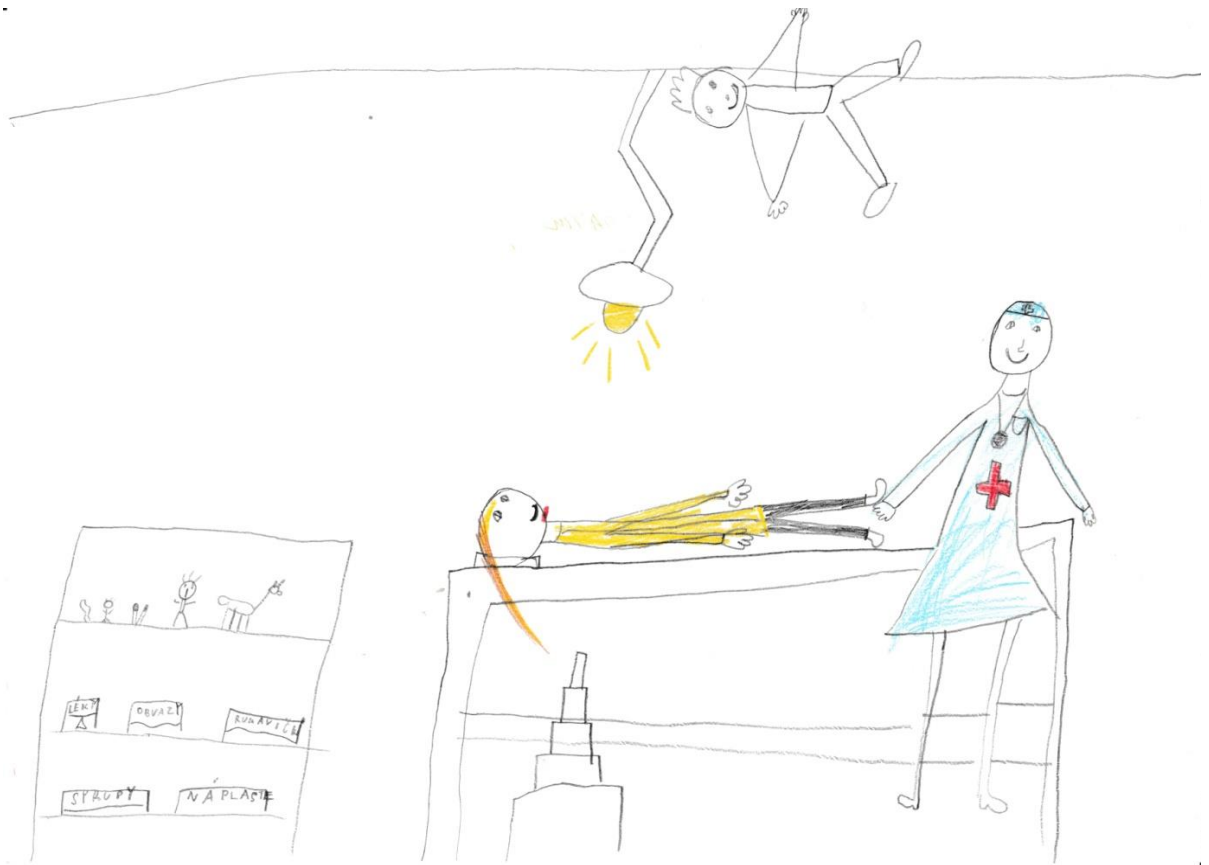
Tab. 3 Hodnocení zobrazeného dítěte a sestry

	DÍTĚ	ZDRAVOTNÍ SESTRA
relativní velikost v %	27 stejně veliké jako sestra, 17 dosahuje dítě $\frac{3}{4}$ výšky sestry, 2 nelze posoudit, není nakresleno celé dítě	27 stejná velikost, 19 sestra o 1/3 vyšší
pozice	stojící 9, ležící 16, sedící 21	43 stojí, sedí 3
orientace	20 z boku, zepředu 21, zezadu 1, shora 4	38 zepředu, z boku 8
činnosti	měřená výška 1, vyšetřován zrak 1, měřen tlak krve 1, vyšetřovaná dutina ústní 3, aplikace injekce nebo odběr krve 15, čekající na vyšetření, bez zákroku 25	měří výšku 1, vyšetřuje zrak 1, měří tlak krve 1, vyšetřuje dutinu ústní 3, 9 se chystá aplikovat injekci, aplikuje injekci 4, 3 podává recept, 1 podává lék, 1 podává pítí lékaři, 1 dává odměnu, 21 bez činnosti
náznak nemoci	rozbité koleno 1, krev na ruce 2, transfuze krve, zkumavky s krví	0
výraz obličeje	27 úsměv, 9 neutrální, 7 negativní, 3 nelze posoudit	30 úsměv, 16 neutrální
pozice rukou	25 podél těla, 14 s rukama před sebou, 3 nelze posoudit, 3 vyšetření, 1 před sebou zkřížené	17 podél těla, 6 před sebou, 23 v činnosti
oblečení	39 oblečené, 2 ve spodním prádle, 1 do půl těla, 4 nelze posoudit	33 uniforma, z toho 23 označení barevným křížem, jmenovkou, 16 pokrývka hlavy, 11 civilní oblečení – barevné, 2 nelze posoudit
textové prvky	27, různé: označení dveří, značka PC, 4 písmena na optotypech, název léků, pomůcek, dokumentace, barevný kříž, jmenovky, znaky	27, různé: označení dveří, značka PC, 4 písmena na optotypech, název léků, pomůcek, dokumentace, barevný kříž, jmenovky, znaky
zvuková kulisa	7 zvuková bublina s textem, 1 ťukání na dveře	7 zvuková bublina s textem, 1 ťukání na dveře
jídlo, pití,	9, 3 sladkosti jako odměny, 6 hrníček s pitím	9, 3 sladkosti jako odměny, 6 hrníček s pitím
umělé osvětlení	26	26
knihy	2	dokumentace na stole 8
léky	krabička s lékem, injekce 10	krabička s lékem, injekce 10
negativní projevy	špatná nálada 3	ne
prvky rozptylování	přítomnost rodiče 5, 2 puštěná TV, 3 odměny 2 sladkosti a 1 čelenka, 1 sestřička čarodějka, 1 létající kytka, miniatury doktorů s injekcemi, kteří pronásledují 2 kluky a myš, která představuje policii	0
prvky soc. opory	doprovod rodičů 5	0

Kresba od chlapce, 9 let.

Chlapec popisuje ordinaci: modrý strop se žlutými rohy, na zdi jsou hvězdy a obrázek jako výzdoba, vlevo dole je skříň s léky a pilulkami, na lehátku leží on a na tričku má motiv lebky. Na stole je PC a na monitoru je otevřena jeho dokumentace. Vedle stolu jsou dvě židle. Sestřička stojí na schodech. Je otočená obličejem k němu, oblečená v bílé uniformě. Oba se usmívají, sestřička je hodná a milá, chlapec se cítí dobře. Nemá rád očkování.

Kresba od dívky, 8 let.

Dívka popisuje ordinaci: na stropě jako ozdoba visí létající panák, vlevo dole skříňka s hračkami, léky a pomůckami jako náplast, rukavice a obvazy. Dívka leží na lehátku a je v pohodě. Sestřička stojí vedle lehátka, usmívá se, má oblečenou uniformu i s pokrývkou hlavy, i když ve skutečnosti její sestřička takto oblečená nechodí. Nemá ráda, když jí sestřička dělá výtěry z krku.

Kresba od chlapce, 9 let.

Popis obrázku: chlapec leží na lehátku, je bos, lékař má na sobě *vymyšlenou uniformu* se jmenovkou, na ruku má rukavice. Sestřička stojí, v ruce drží hrníček s pitím, které nese lékaři. Usmívá se, je hodná. I ona má na sobě *vymyšlenou uniformu*. Na stěně jsou diplomy a obrázek, vpravo jsou na policičce odměny, na ty se chlapec těší nejvíce, proto se usmívá, i když se trochu bojí. Vlevo jsou odebrané injekce s krví. Lékař se chystá odebrat krev i jemu, uklidňuje chlapce, že to nebude bolet. Ta červená barva znamená barevné zdi i podlahu, *barva ho napadla jen tak*.

Kresba od chlapce, 8 let.

Popis obrázku: *Takto to v ordinaci nevypadá, ale chlapec by chtěl, aby to tak vypadalo. Na stole je zapnutá televize, chlapec ji sleduje, když chce, může si ji přepnout. Sestřička stojí, usmívá se, má oblečenou vymyšlenou bílou uniformu i s pokrývkou hlavy. Připravila mu pití. Na stěně je diplom. Chlapec neví, co je ve skříňkách.*

Kresba od chlapce, 10 let.

Popis obrázku: chlapec sedí v křesle a sestřička, která stojí vedle křesla, mu odebírá krev. Ruce má v područkách. V ordinaci je stůl s PC a židlí, na stěně je vypínač a diplom. Květina je živá. Ve skřínce se zásuvkami jsou odměny a tampony. Vlevo jsou velké dveře. Chlapec se nebojí, on i sestřička se usmívají. Jeho sestřička je hodná a milá, jen mluví trochu nahlas. *Má oblečenou barevnou uniformu s červeným křížem, kterou má ale ve skutečnosti jinou.*

Kresba od chlapce, 10 let.

Popis obrázku: nade dveřmi je světelná signalizace, která ukazuje cestu ven, a když se nesmí vstupovat, svítí červeně. Na policice jsou odebrané injekce s krví. Ve skřínce vedle poličky jsou léky. Na pracovním stole je PC. Chlapec sedí na lehátku a sestřička se mu dívá do úst. Sestřička stojí vedle lůžka a usmívá se. Má na sobě *vymyšlenou uniformu*. Chlapec nemá rád tu dřevěnou ústní lžičku. A také když dlouho čeká v čekárně.

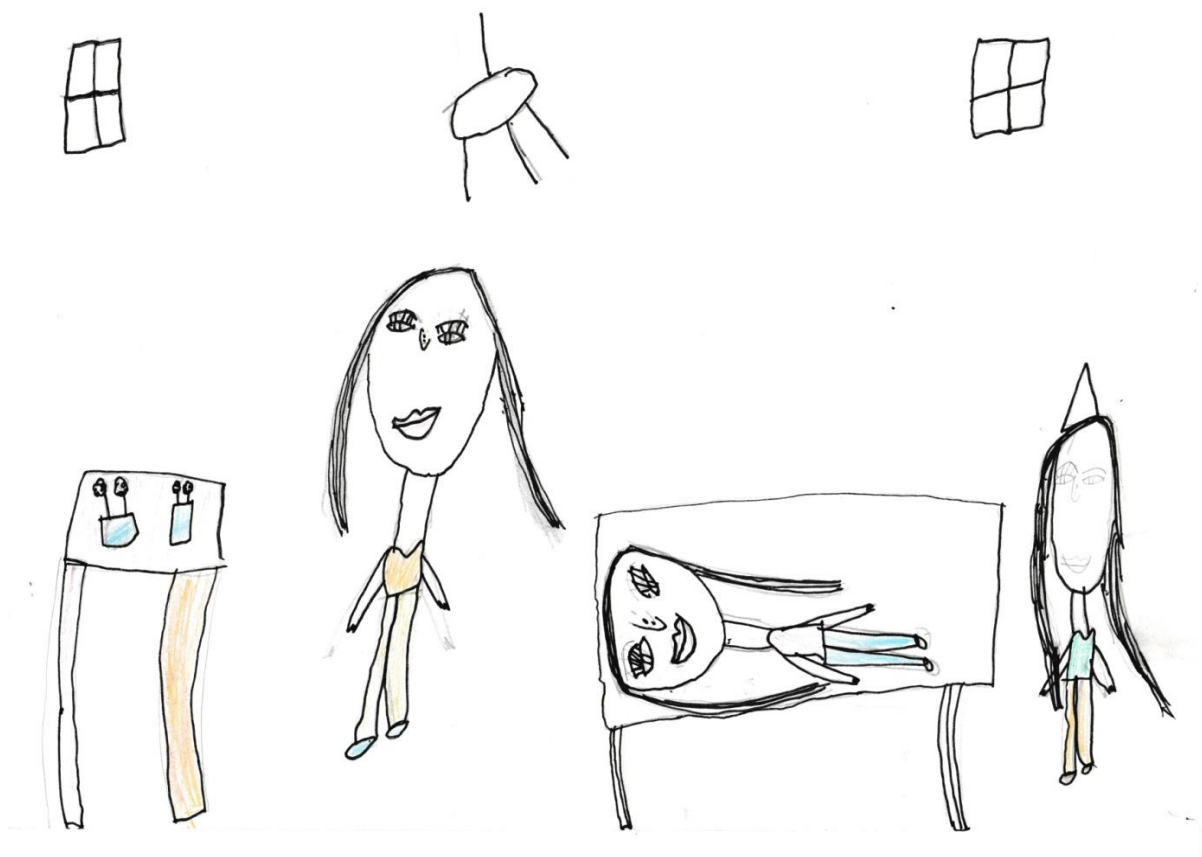
Kresba od chlapce, 9 let.

Popis obrázku: chlapec sedí na lehátku, sestřička stojí vedle něj a má na sobě bílé tričko. Ve skříňce jsou léky. Na stole je PC, nad stolem optotyp. Ten má rád, baví ho číst jedním okem. Nemá rád očkování. Usmívá se, ale je rád, když odchází. Sestřička je hodná, trochu divná. Usmívá se.

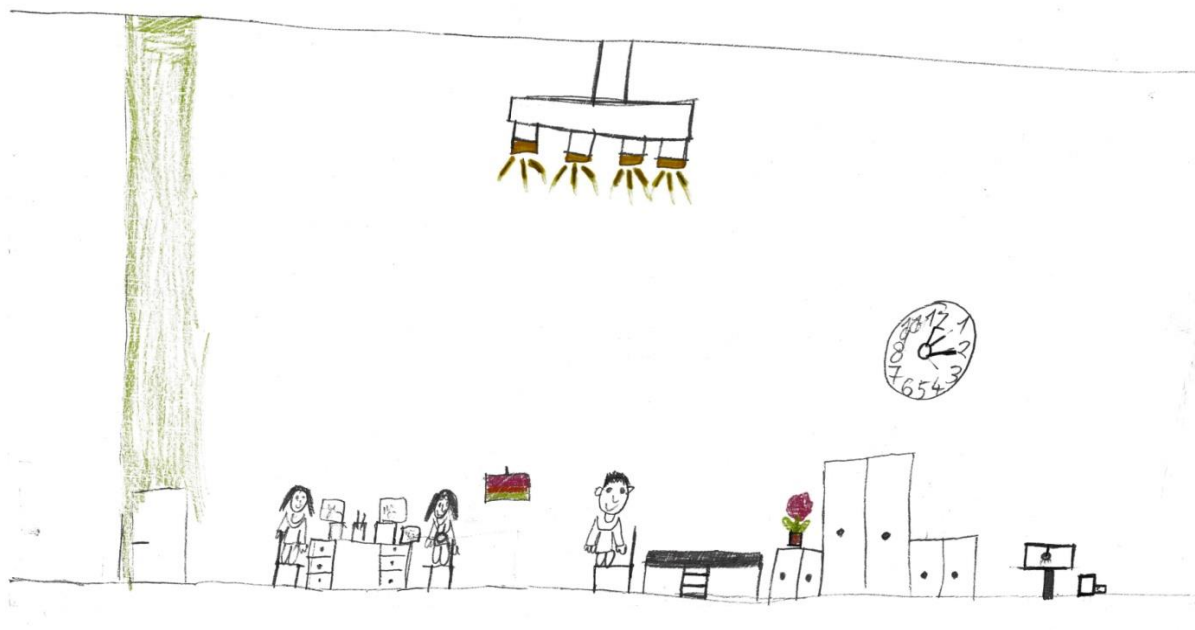
Kresba od chlapce, 8 let.

Popis obrázku: vlevo jsou zásuvky s pomůckami, jako jsou ústní lžičky, tampony. Chlapec sedí na lehátku vysvlečený do půl pasu a sestřička, která stojí vedle něj, mu odebírá krev. Je oblečená v bílé uniformě. Usmívá se, ale je soustředěná na činnost, kterou vykonává. Na stole je otevřený notebook. Neví, co je ve velké skříní. Cítí se celkem dobře. Moc to nebolí.

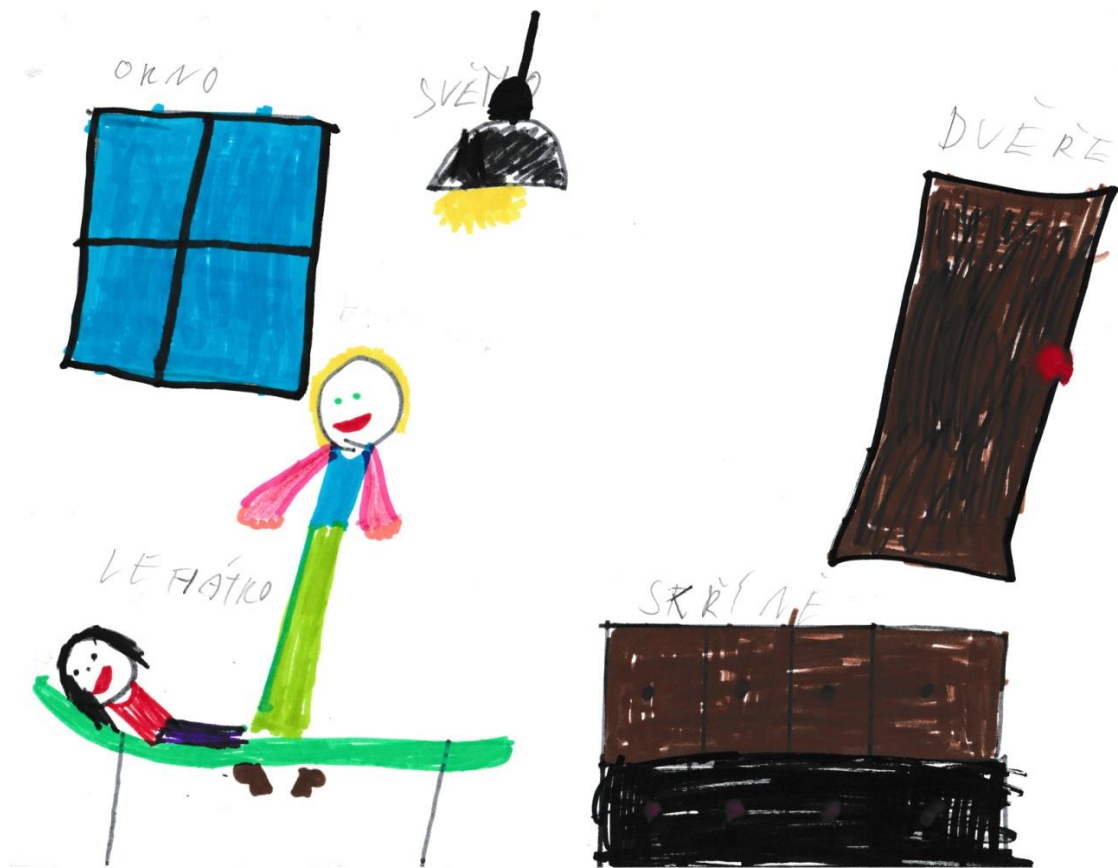
Kresba od dívky, 8 let.

Popis obrázku: dívka leží na lehátku, sestřička stojí vedle lehátka u nohou dívky a lékařka u její hlavy. *Sestřička má na hlavě pokrývku hlavy, i když ve skutečnosti ji nenosí.* Na stole jsou květiny. Všechny se usmívají, nic víc mi k tomu dívka neřekla.

Kresba od chlapce, věk 9 let.

Popis obrázku: u stolu sedí sestřička a doktorka, každá má svůj PC. Jsou oblečené do bílé uniformy. Chlapec sedí na židli. Sice to vypadá, že všichni na těch židlích stojí, ale lépe to namalovat neuměl. Všichni se usmívají. Na stěně je obrázek a hodiny. Živá květina na skříňce. Neví, co je uložené ve skříních. Nevyužitá celá plocha výkresu. Nebojí se.

Kresba od dívky, 9 let.

Popis obrázku: Obrázek je pěkně barevný, ale dítě mi sdělilo pouze názvy předmětů na obrázku. Dívka leží na lehátku a nad ní stojí sestřička. Ta je oblečená v barevném civilním oblečení. Obě se usmívají, dívka se nebojí.

Kresba od chlapce, 8 let.

Popis obrázku: opět chudší prostředí, chlapec sedí na židli a sestřička se ho ptá, co ho bolí. Na skříňce má fonendoskop, je rád, když mu sestřička měří krevní tlak. Sestřička stojí vedle něj, má barevné oblečení, i když ve skutečnosti takové nenosí. Usmívá se chlapec i sestřička, chlapec se nebojí. Nemá rád, když sestřička i doktorka mluví rychle. A chtěl by v čekárně různé hry.

Kresba od dívky, 9 let.

Popis obrázku: za stolem sedí doktorka, na stole má PC a tiskárnu, vedle stolu volnou židli. Za sebou má velkou skříň, ale dívka neví, co v ní je. Sestřička stojí uprostřed místnosti, v ruce drží dívčinu dokumentaci. Sestřička i doktorka jsou oblečené v bílé uniformě a obě se usmívají. Dívka leží na lehátku a stylizuje se do podoby spící princezny v dlouhých šatech. Na stěně jsou nalepené geometrické útvary jako ozdoba.

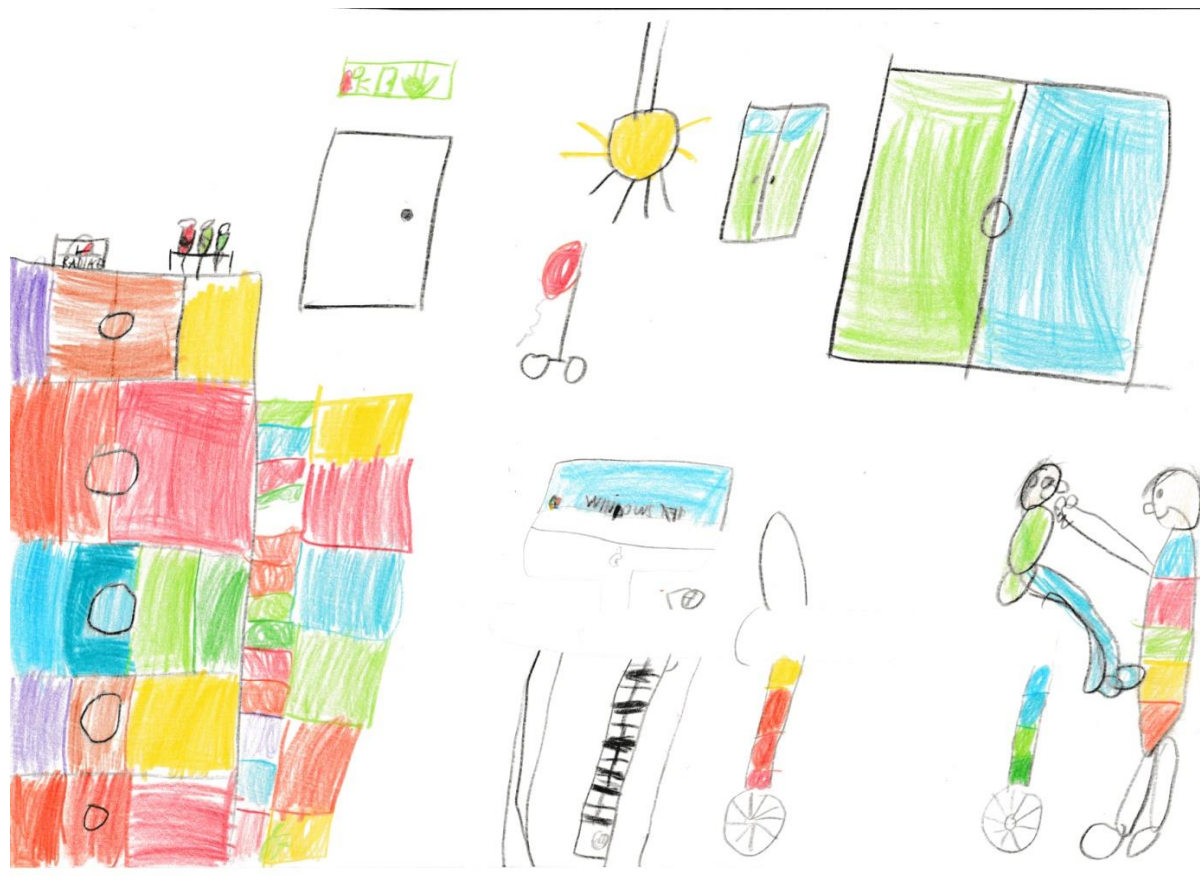
Kresba od chlapce, 9 let.

Popis obrázku: na lehátku leží chlapec, sestřička stojí vedle lůžka a chce mu píchnout injekci, ale on se brání. Doktorka stojí za stolem a chce sestřičce pomoci. Obě jsou oblečené v barevné uniformě-takovou jeho sestřička i doktorka nosí i ve skutečnosti. Všichni se usmívají. Na stole je PC a v misce ústní lžičky. Vadí mu, že i když si nechce nechat dát injekci, tak ji stejně dostane. Za stolem jsou ve žluté skříňce za sklem různé diplomy, návody a certifikáty.

Kresba od dívky, 9 let.

Popis obrázku: dívka se chystá lehnout si na lehátko, je otočená zády úmyslně, zády je otočená i lékařka, která sedí za stolem spolu se sestřičkou. Obě mají před sebou PC. Lékařka má bílou uniformu, sestřička má uniformu barevnou. Sestřička se usmívá, ostatním není vidět do obličeje. Ze stropu visí natahovací panáček. Vlevo jsou skříňky a umyvadla, ale co ve skříňkách je, dívka neví. Okno tam není úmyslně. Dívka se nebojí, ale nedá se říct, že by tam chodila ráda.

Kresba od chlapce, 9 let.

Popis obrázku: chlapec sedí na lehátku a otvírá ústa, sestřička stojí vedle něj a kouká mu do pusy. Používá tu dřevěnou lžičku, kterou nemá rád. Má oblečenou barevnou uniformu, která ladí se zařízením ordinace. Ale ve skutečnosti to tak není. Je milá, usmívá se. Na stole je PC, pod stolem je několik USB konektorů. Na barevné skříňce je stojan s injekcemi a plutonium. Jen tak. To barevné za skříňkou jsou kachličky. Nad dveřmi je cedulka s označením únikového východu a bliká červeně, je tam radioaktivita. Uprostřed místnosti je stojan s transfuzí, ten taky v ordinaci pediatra nebývá, ale chtěl ho tam mít jako to plutonium. Vedle skříně vpravo je okno, i když barevně jsou podobné. Co je ve skříně, neví. Snad další plutonium. V čekárně by chtěl nízkokapacitní počítač pro děti na hraní.

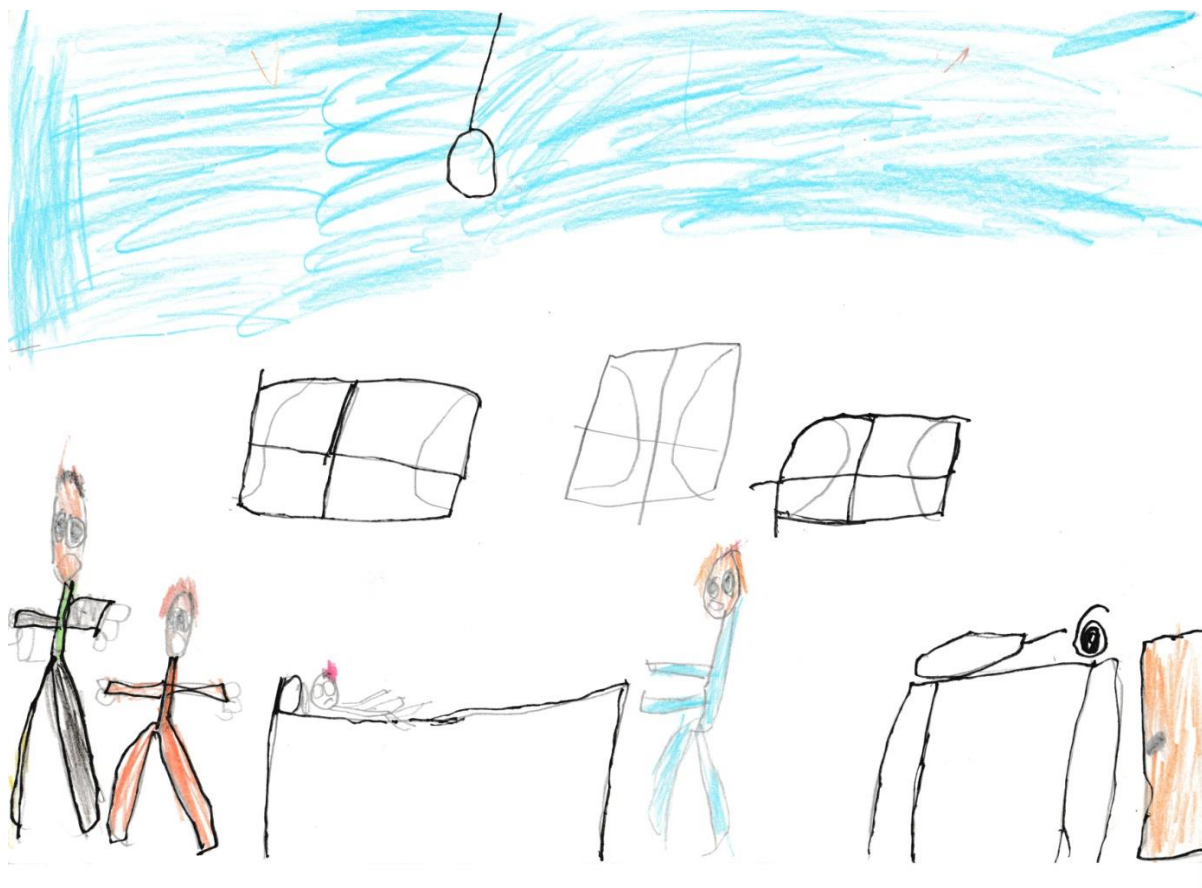
Kresba od chlapce, 8 let.

Popis obrázku: na židli sedí chlapec na klíně mamince, bojí se injekce. Sestřička stojí naproti němu a odebírá mu krev. Je oblečená v barevné uniformě a usmívá se. Na skříňce jsou pořadače s dokumentací, co je v zásuvkách, neví. Nelíbí se tam jemu ani mamince. Proto se neusmívají. Tři velká okna v pozadí.

Kresba od chlapce, věk 10 let.

Popis obrázku: *chlapec utíká z ordinace před injekcí, kterou mu chce sestřička aplikovat. Tuto situaci nezažil, byl to jenom nápad. Ale injekce, odběry krve a očkování nemá rád. Na dveřích je označený východ. Ze zařízení je tam jenom skříňka s živou květinou a hodiny na zdi. Sestřička je zobrazena jako muž, protože se mu líbí, když tuto profesi vykonává i muž. Setkal se s tím v nemocnici. Je oblečený v bílé uniformě, stojí v ordinaci a má neutrální výraz. Jeho skutečná sestřička je ale žena.*

Kresba od chlapce, 8 let.

Popis obrázku: chlapec leží nešťastně na lehátku, doprovod je maminka, ta menší, a táta. Také nejsou dobře naladěni. Sestřička stojí na druhé straně lehátka, také se neusmívá. Má oblečenou uniformu. V pozadí jsou tři okna. Na stole je zavřený notebook.

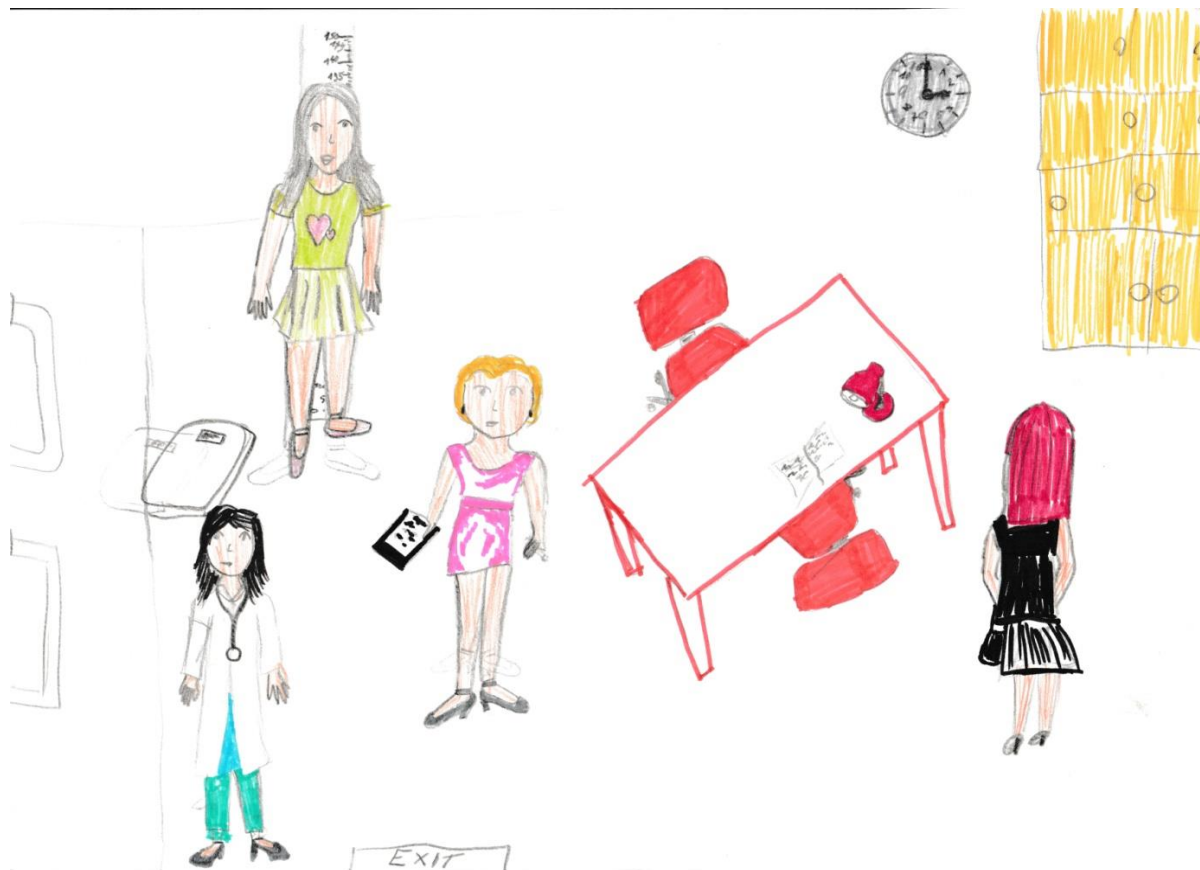
Kresba od chlapce, 9 let.

Popis obrázku: chlapec leží na lehátku a sestřička stojí vedle lehátka. Zrovna mu píchla injekci do „zadku“. Nesnáší to. Sobě nakreslil velký nos z legrace. A sestřičku jako muže taky z legrace. Je oblečen do bílé uniformy a na hlavě má pokrývku. Ale v nemocnici už viděl pracovat muže jako zdravotní sestry. Pak jsou tam nakresleni dva chlapci, kteří utíkají před lékaři s injekcemi, ti na ně volají, ať stojí. V okolí hlídají psi s injekcemi a myš s pistolí jako zástupce policie. To všechno byl jen nápad. Ale ty injekce nesnáší doopravdy. Všichni se na obrázku usmívají.

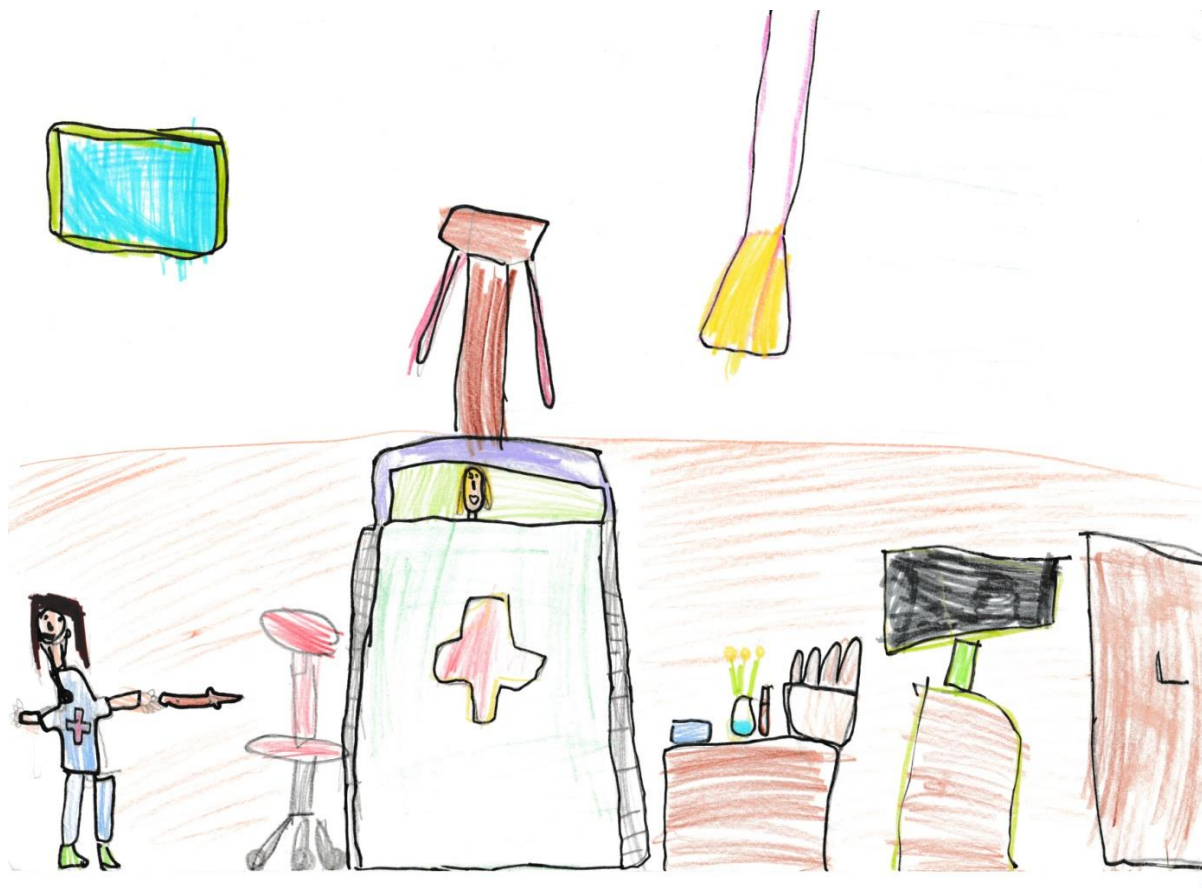
Kresba od chlapce, 10 let.

Popis obrázku: chlapec sedí na lehátku a doktorka, která stojí před ním, se ho chystá poslouchat fonendoskopem. Vedle doktorky je skříňka s léky a injekcemi. Sestřička stojí u stolu, na kterém jsou 2 PC. Obě jsou oblečené v civilním oblečení a obě se usmívají. U stolu jsou dvě židle a nad stolem dvě okna. Chlapec je spokojený, nebojí se. Nerad čeká v čekárně. A vadí mu, když se tam přebalují miminka.

Kresba od dívky, 10 let.

Popis obrázku: dívka má tričko se srdcem a stojí u metru a měří svoji výšku. Předtím se zvážila. Sestřička stojí před ní a zapisuje to. Má oblečené barevné civilní šaty. Maminka stojí otočena zády a má černé šaty. Lékařka také stojí, má na krku fonendoskop a čeká, až se dívka změří, pak ji poslechne a prohlédne. Má oblečený bílý plášť. Na stole je lampa a dokumentace. Vedle stolu jsou dvě židle a skříňka, ve které jsou léky. Na opačné straně dvě okna. Dveře jsou jen naznačené nápisem exit. Všechny postavy na obrázku mají neutrální až vážný výraz.

Kresba od dívky, 8 let.

Popis obrázku: v posteli leží dívka, čeká na injekci, kterou v ruce drží sestřička. Sestřička přichází k lůžku, v ruce má injekci. Je oblečená v uniformě, tváří se vážně. Vedle postele je židle, na druhé straně stolek s květinami ve váze, s léky a s nádobou s ústními lžičkami. Vedle je stůl s PC a dveře. *V ordinaci takovou postel její doktorka nemá, ale líbila by se jí tam. I s lůžkovinami.* V pozadí lampa a jedno okno.

Kresba od chlapce, 8 let.

Popis obrázku: sestřička stojí před maminkou a dítětem, má *oblečenou uniformu s pokrývkou hlavy, i když takovou ve skutečnosti nenosí*, doktorka sedí na židli, chybí ji ruce. Chlapec stojí proti ní, v pozadí maminka. Za doktorkou je skříňka – kartotéka s dokumentací. Na zdi je výzdoba – nalepené obrázky, na kterých vidíme velkou a malou květinu a létajícího broučka. Chlapec by už nejraději šel domů. Všichni mají neutrální výraz v obličeji.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Jsem tam já, jak ležím na lehátku, a sestřička, která stojí vedle lehátka. Má na sobě bílé šaty, na kterých má napsané svoje jméno. Jmenuje se Lenka, i ve skutečnosti. *Ale jméno na šatech takhle ve skutečnosti nemá.* Na krku má náhrdelník a ve vlasech růžovou čelenku. Stejnou mám i já, dostala jsem ji od ní jako dárek. Je hodná, usmívá se a mám ji ráda. Proto se usmívám, i když mi sestřička zrovna odebrala krev, moc to nebolelo.

Co je na obrázku:

Dítě: Jsme v ordinaci, je tam lehátko, pod ním schody, vedle je stůl se zásuvkami, ve kterých nevím, co je. Na stole je dokumentace a zkumavka s mojí zrovna odebranou krví. Okno, ani dveře se mi na obrázek nevešly. To zelené na zdi je taková tapeta.

Jak se cítíš? Co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Cítím se dobře, nebojím se, do ordinace mojí doktorky chodím ráda. A líbí se mi, když mi sestřička měří tlak. V čekárně nám pouští pohádky.

A co se ti nelíbí?

Dítě: Když mi sestřička dělá výtěr z krku.

Kresba od chlapce, věk 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: já a sestřička. Sestřička stojí vedle křesla, ve kterém sedím já, a připravuje mne na prohlídku. Je hodná a má hezké šaty. Usmívá se.

Co je na obrázku?

Dítě: Na podlaze a na stěnách jsou kachličky. Ve dřezu je napuštěná voda. Na stole je zapnutý PC a živá květina v květináči. Pod stolem je židle. Já sedím v křesle.

Jak se cítíš? Co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Jsem v pohodě, nikdy se nebojím. Ani injekce mi nevadí.

A co se ti nelíbí?

Dítě: Vadí mi čekání v čekárně, kde nejsou moc hry. A když mluví lékařka rychle.

Kresba, dívka, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Já sedím na lehátku, mám na sobě své oblíbené tričko. Mamka sedí na židli, je otočená zády. Na nohou má návleky. A sestřička. Má *oblečenou bílou uniformu i s pokrývkou hlavy*, i když ve skutečnosti takto oblečená nechodí. Usmívá se, je hodná.

Co je na obrázku?

Dítě: Jsem na prohlídce, na stole je zapnutý PC s mou dokumentací, sestřička stojí u skříňky, na které má připravenou sklenici s vodou, a to, co se dává do uší, když se měří tlak (fonendoskop). Tu vodu tam má proto, kdyby se někdo potřeboval napít nebo zapít léky. Na policice nad skříňkou jsou léky a živé kytky. Já sedím na lehátku a nad hlavou mám papouška, se kterým si můžu hrát. Když zatáhnu za šňůru, mává křídly. Na dveřích je kalendář.

Jak se cítíš? Co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Dobře. Nedostala jsem žádnou injekci. Nejvíce se mi líbí, když si zakryju jedno oko a čtu z takové velké tabule. A taky, když mi sestřička měří tlak.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi, když mám dostat injekci a když se mi kouká lékařka do krku tou dřevěnou lžičkou. A taky když čekáme v čekárně a někdo nás předběhne.

Kresba, chlapec 10 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Já sedím na lehátku, jsem do půl pasu slevčený. Jsem na běžné preventivní prohlídce. Vedle lehátka stojí sestřička, je milá, usmívá se, mám ji rád. Má oblečenou uniformu, ten žlutý kříž jsem ji dokreslil navíc.

Co je na obrázku?

Dítě: Na zdi jsou dva postupy, jak poskytovat první pomoc a jedna nástěnka s obrázky a informacemi pro rodiče. Dále pracovní stůl s PC a kancelářskými potřebami. Pod stolem je krabice s dokumentací.

Jak se cítíš? Co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Nebojím se. Líbí se mi, když mi sestřička vyšetřuje zrak.

A co ti vadí?

Dítě: Když jdu na očkování. A taky suchý zip na manžetě na měření tlaku. Škrábe. A když nemůžu po injekci sportovat.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Já, jsem na prohlídce, sedím na lavičce a sestřička mi měří tlak. Je oblečená do bílé uniformy. Je hodná, mladá a má dlouhé vlasy. Obě se usmíváme, sestřička mne zná od narození. Moje skutečná sestřička je starší a má krátké vlasy. A nenosí bílé šaty, ale kalhoty a barevnou košili.

Co je na obrázku?

Dítě: Ordinace. Pracovní stůl s lampou a nádobou s dřevěnými ústními lžičkami. Vyšetřovací lehátko a lavička, na které sedím. Na stěně jsou skříňky s materiálem. A za tím zeleným závěsem se vyšetřuje zrak.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Líbí se mi, když mi sestřička vyšetřuje zrak a měří tlak. A taky když mě váží a měří. Bojím se jen na začátku.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi očkování a výkony, které bolí a jsou nepříjemné. Ale vím, že jsou potřebné a že je sestřička musí udělat. Moje máma je totiž taky sestřička. A taky mi vadí dřevěná lžička, kterou se kouká lékařka do krku.

Kresba od chlapce, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já a sestřička. Já sedím na židli za stolem naproti sestřičce. Nelíbí se mi tam, bojím se. Koukám po lehátku, nevím, co bude následovat, co mě čeká. Naproti mně za stolem sedí sestřička, píše na počítači, taky se neusmívá. *Je oblečená do uniformy, ale moje sestřička takovou nenosí. Ani pokrývku hlavy nenosí.*

Co je na obrázku?

Dítě: Ve skřínce se zásuvkami je dokumentace. Na pracovním stole je PC a hrnek s dřevěnými lžičkami. Nad stolem je police, kde jsou léky, připravené injekce, živá kytky, certifikát. Co je za zavřenými dveřky, nevím. A ještě je tam lehátko.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Necítím se tam dobře, nechodím tam rád a nic se mi tam nelíbí. Ani sestřička. No možná, když mi sestřička vyšetřuje zrak, tak to mi nevadí.

A co ti vadí?

Dítě: V čekárně si není kam sednout. Nejsou tam barevné obrázky na zdi, žádné hry.

Kresba od chlapce, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já a sestřička. Oba stojíme, sestřička mi ukazuje, že si mám lehnout na lehátko. Sice se usmívám, ale moc se mi nechce. Sestřička má brýle a bílou uniformu. Ty červené kříže jsem nakreslil na ni jen tak. Je hodná, ale stejně se bojím.

Co je na obrázku?

Dítě: Je to ordinace, nad lehátkem je světlo. Na stropě je svítící lampa. Na zeď jsem namaloval červený kříž jen tak. A taky na skříň, na které je i smajlík. Ta skříň je nakreslena z boku, má zásuvky, a ještě je na ni živá kytky. Ta je i na pracovním stole, kde je taky lampa a kartičky na psaní a psací potřeby. Na stůl jsem taky nakreslil ty červené kříže jen tak. Pod stolem jsou léky. A za stolem pojízdná čalouněná židle.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: No trochu se bojím, ale sestřička je hodná. Líbí se mi, když je ordinace barevná, když jsou v čekárně knížky a časopisy. A když mi dávali sádku na zlomenou ruku.

A co ti vadí?

Dítě: Když brečí miminko v čekárně, a když jsem měl zlomenou ruku, tak jsem se bál, že mi při sundávání sádky přerážnou ruku.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku ležím já na lehátku, jsem oblečená a kašlu. Vedle lehátka stojí moje máma a drží v náručí bundu. Před lehátkem stojí doktorka a drží v ruce recept. Největší postava uprostřed ordinace je sestřička. Má oblečenou barevnou uniformu. Stojí, má přeložené nohy přes sebe a ruce má v kapse. Neusmívá se, vlastně se neusmívá nikdo.

Co je na obrázku?

Dítě: V ordinaci je pracovní stůl, na kterém jsou dva PC, dokumentace a košík s odměnami. Vedle stolu je jedna židle. Okno není vidět. Pak je tam lehátko se schody, na stolku je hračka s provázkem, na kterém jsou navlečené barevné kuličky. Vedle lehátka je police s hračkou. Pak je tam ještě menší pojízdný stolek s připravenou injekcí a dezinfekcí. Vedle stolku je osobní váha a umyvadlo. A dveře.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Moc se mi tam nelíbí. Ale mám ráda, když dostanu odměnu. Někdy obrázek, omalovánku nebo sladkost.

A co ti vadí?

Dítě: Sestřička je někdy nepříjemná, vadí mi, když spěchá. A taky když se nepovede odběr krve.

Kresba od chlapce, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já a sestřička. Jsme v ordinaci. Já sedím na lehátku a jsem smutný, protože mám rozbité koleno a trochu to bolí. To koleno jsem si rozbil na schodech, když jsem šel s mámou do čekárny. Sestřička je ale milá, usmívá se a jde mi to koleno ošetřit. V ruce má náplast a obvaz. Má oblečenou uniformu, kolem krku má fonendoskop a na hlavě *má čepce*. *Ten moje sestřička nenosí.*

Co je na obrázku?

Dítě: V ordinaci jsou na stole tři monitory a dva PC, ty znaky na ploše PC jsem tam nakreslil jen tak, aby bylo jasné, že je to pracovní PC. Na stole je živá květina a hrnky s pitím. Nad stolem jsou dvě okna a ventilátor. Pod stolem jsou zásuvkové skříňky. Pak je tam ještě jedna skříňka, na které jsou připravené léky. V zásuvkách nevím, co je. A uprostřed je lehátko na kolečkách.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Teď mi moc dobře není, protože mne bolí koleno, ale jinak se mi líbí v ordinaci ty počítače. A když mne poslouchá doktorka tím fonendoskopem. Sice trošku studí, ale líbí se mi to.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi očkování, když mi dává do krku tu dřevěnou lžičku a hluk.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já, jak sedím v křesle. Usmívám se. Sestřička stojí vedle křesla a jde mi prohlédnout pusku a taky se usmívá. *Má oblečenou barevnou uniformu s červeným křížem a na hlavě má čepice taky s červeným křížem. Ve skutečnosti ale takhle oblečená nechodí.*

Co je na obrázku?

Dítě: V ordinaci je pracovní stůl s PC, vedle je vyšetřovací křeslo se svítící lampou. Vedle je stolek s pitím, kdyby se někdo potřeboval napít. Na zdi je barevný obrázek, nástěnka s informacemi a tři okna. Ze dvou je výhled ven na přírodu a sluníčko. Pak jsou tam dveře, na kterých je včesák a písmena na vyšetření zraku. Pak jsem tam nakreslila *postel, kdyby si chtěl někdo odpočinout. Ale v ordinaci takovou nemáme.*

Dítě: I s peřinou a polštářem. A vedle postele je skříňka, na které je lampa a to, čím se měří tlak. Na stropě svítí velká lampa.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Nebojím se, sestřička je hodná. Je tam světlo a je vidět z oken ven.

A co ti vadí?

Dítě: Trošku mi vadí ta dřevěná ústní lžička. A že mě něco bude bolet.

Kresba, chlapec 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já a sestřička. Stojím vedle stolu a strašně se bojím. Sestřička stojí vedle mne a chce mi píchnout injekci. Má *oblečenou modrou uniformu a na hlavě čepce s červeným křížem, ale ve skutečnosti takovou uniformu nenosí*. Ani jeden z nás se neusmívá. Já, protože se bojím, a sestřička nevím proč.

Co je na obrázku?

Dítě: Je tam pracovní stůl, na kterém je živá kytka, injekce a lebka. *Ta lebka tam ve skutečnosti není*, ale moje doktorka má v ordinaci ve skříni celou kostru. Na zdi je okno se závěsem a tabule na kontrolu zraku. Ještě je tam jedna židle a police s léky a dalšími injekcemi. Odtud si je sestřička bere.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Nevím, nechodím tam rád. Snad ta lebka se mi líbí. A když jdu pryč, tak to se mi taky líbí. Ale u zubaře se nebojím.

A co ti vadí?

Dítě: Vždy se bojím, nechodím tam rád. Nejvíc se bojím, že dostanu injekci.

Kresba, chlapec 10 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Za stolem sedí paní doktorka. Já se sestřičkou stojíme. Sestřička stojí na takovém malém pódiu, má oblečenou bílou uniformu s červeným křížem a na hlavě taky čepce s červeným křížem. Ve skutečnosti nic takového oblečeného nenesí. V ruce má injekci, bude mne očkovat. Já stojím pod tím pódiem, vůbec se nebojím. Všichni se usmíváme. Sestřička i doktorka mají vizitky.

Co je na obrázku?

Dítě: Na stěně je obrázek, to jméno autorky jsem si vymyslel. Pak je tam pracovní stůl, na kterém je PC. V zásuvkách je dokumentace od dětí. Pak to malé pódium. To jsem si také vymyslel.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Nikdy se nebojím, líbí se mi tam. Ani očkování mi nevadí. Já chci být také doktorem.

A co ti vadí?

Dítě: Ani nevím, někdy si není kde sednout v čekárně. A aby tam bylo víc her a letáků a časopisů.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na lehátku ležím já, mám dlouhé šaty. *Jako princezna*. Sestřička mi zrovna odebrala krev, tak se moc neusmívám, trochu to bolelo. Sestřička je ke mně otočená zády a odnáší odebranou krev k ostatním stříkačkám, které jsou na polici. Má oblečenou bílou halenu a modrou sukni. Na hlavě *má čepce s červeným křížem, ale ve skutečnosti takový nenosí*. Má krásné vlasy, je hodná a usmívá se.

Co je na obrázku?

Dítě: Je tam lehátko, na kterém zrovna ležím, vedle něj jsou schody. Pak stůl s živou kytkou, vedle něj je koš na odpadky. Ještě je tam policke s odebranými stříkačkami a lahvičkami s dezinfekcí.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Sestřička je na mne moc hodná. I když některé výkony bolí, jsou potřebné. Takže mi nevadí tam chodit. Líbí se mi sestřička. A v čekárně jsou pohodlné křesla.

A co ti vadí?

Dítě: Chybí mi obrázky na zdi, vadí mi, když musím čekat, výtěr z krku. A když v čekárně slyším zvuk vrtačky z vedlejší ordinace zubaře.

Kresba od chlapce, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já, jak sedím na židli. Naproti mně stojí sestřička – zdravotní bratr. Má oblečenou bílou uniformu. *Muže jako sestřičku jsem si vymyslel*, moje sestřička je žena. Ale už jsem viděl pracovat na této pozici muže ve fakultní nemocnici. Proto má i to označení JIP na haleně, které jsem viděl v nemocnici. Oba se usmíváme, já dostanu sirup.

Co je na obrázku?

Dítě: Na pracovním stole je PC, svítící lampa, stolní kalendář a stojánek s tužkou. V pozadí jsou dvě velká okna, mezi nimi jsou hodiny. Ta zelená barva znamená zeleně vymalovanou zeď. Za židlí je vysoká skříň se zásuvkami, ve kterých je dokumentace.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Nebojím se, cítím se tam dobře. Líbí se mi, že tam je hodně světla. A ještě by se mi líbilo, kdyby byl u nás v ordinaci muž jako sestřička.

A co ti vadí?

Dítě: Když mě škrábe suchý zip od manžety při měření tlaku. A taky když dlouho čekáme a někdo nás ještě předběhne.

Kresba od dívky, 10 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Já ležím na lehátku a strašně se bojím. Proto jsem si začala opakovat násobilku, abych se tolik nebála, protože sestřička mi jde aplikovat injekci. Sestřička jde k lehátku, je to *sestřička čarodějka*, protože uzdravuje děti *zázračnými injekcemi*. Na sobě má oblečenou bílou uniformu s červeným znakem. Je to znak doktorky, u které pracuje, ale je vymyšlený. Sestřička je hodná, usmívá se. Má každé oko jiné barvy, tak to mívají čarodějky.

Co je na obrázku?

Dítě: Je tam lehátko, na kterém ležím. Pod ním jsou schody. V pozadí je okno, zařízení na kontrolu zraku a *létající kytky*. Ta je taky čarovná. Na pracovním stole je PC, v zásuvkách je dokumentace.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: V ordinaci se mi líbí ta *kouzelná kytky* a sestřička, která umí uzdravit děti. Taky si ráda nechávám kontrolovat zrak.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi ty bolestivé úkony, jako očkování a odběry krve. I když jsou potřebné.

Kresba od chlapce, 10 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Za stolem sedí paní doktorka. Já sedím v křesle, usmívám se a mám ruce natažené pro odměnu. Odměnu mi nese sestřička, která ke mně jde. Odměnu dostávám za to, že jsem byl hodný. Sestřička je taky hodná, usmívá se, *má oblečenou bílou uniformu s modrým křížem a na hlavě má čepce taky s modrým křížem. Uniforma je vymyšlená, moje sestřička takhle oblečená nechodí. Na kapse má označení JIP, které jsem viděl v nemocnici. V té kapse má sestřička injekci, kdyby někdo potřeboval na uklidnění.*

Co je na obrázku:

Dítě: Pracovní stůl má hodně zásuvek na různé věci a dokumentaci. Na stole je živá květina a PC se spirometrem, kde dítě fouká. Na zdi jsou dva věšáky a lékárnička. Na okně je závěs a záclona. Je tam stojící a svítící lampa, židle a křeslo, ve kterém sedím.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Když dostávám odměnu, tak se mi tam líbí nejvíc. Většinou se tam cítím dobře, sestřička je hodná. A líbí se mi, když nosí sestřičky uniformu.

A co ti vadí?

Dítě: Když mi dělá sestřička výtěr z krku a dává mi tu dřevěnou lžičku do pusy.

Kresba od chlapce, 10 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já, jak sedím na lehátku, vedle mě sedí paní doktorka a nabírá mi krev. Sestřička stojí uprostřed místnosti a čeká, až mi paní doktorka odebere krev. Sestřička je oblečená do *pruhované uniformy*, na hlavě má *modrou pokrývku hlavy*, ale ve skutečnosti *takovou nenosí*. Já se usmívám, i když mi odebírají krev, moc to nebolí. Sestřička se taky usmívá, je hodná.

Co je na obrázku?

Dítě: V ordinaci je velký kulatý stůl, je na něm PC a dokumentace. U stolu jsou dvě židle. Pak je tam lehátko a malá židlička vedle lehátka. Na zdi je velké okno se svítícím sluníčkem, pod oknem je tiskárna. A ještě jsou tam velké dveře.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Cítím se dobře, znám to tam už dlouho. Sestřička i paní doktorka jsou hodné. Líbí se mi to velké okno ven. A prohlídka břicha. Lechtá to.

A co ti vadí?

Dítě: Když mluví sestřička nebo doktorka rychle. A že tam nejsou hry.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na lehátku sedím já, sestřička mi zrovna odebrala krev. Už to nebolí, ale jsem z toho ještě trochu zaražená. Sestřička stojí vedle mě a v ruce drží tu stříkačku s odebranou krví. Má oblečenou *bilou uniformu, na kterou jsem jí nakreslila červený kříž. Na hlavě má bílý čepec taky s červeným křížem. Je to vymyšlená uniforma, takovou sestřička nenosí.* Má upravené vlasy a je hodná, usmívá se na mě.

Co je na obrázku?

Dítě: Ordinace je *pěkně barevná, ale naše taková není.* Na stěně jsou obrázky s pejsky a nástěnka s vlastními fotkami sestřičky. Na pracovním stole je dokumentace a hrnek s vařícím čajem. Ten je sestřičky. Pak židle, lehátko a schody. V rohu je police s obrázky a hračkami a vedle lednice. Co je uložené v lednici, nevím. Na lednici je živá kytka. Dveře nejsou vidět.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Líbí se mi veselé a barevné obrázky na zdi a hračky. V čekárně je vždy puštěná pohádka. Taky sestřička je milá. A snaží se odvést mou pozornost.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi, když sestřička nebo doktorka spěchají a nemají moc času. A mluví rychle.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Já ležím na lehátku, nevešla jsem se tam celá, a hrozně se bojím. Sestřička stojí vedle lehátka, má oblečenou modrou uniformu a na hlavě má modrý čepce s červeným křížem. Ve skutečnosti ale moje sestřička takto oblečená nechodí. V kapse má tužku a deníček, na druhé straně vizitku. Má dlouhé černé vlasy a je moc hezká. Usmívá se a zrovna si připravuje injekci pro mě. Je hodná, ale já se vždycky bojím, když mám dostat injekci, protože to bolí.

Co je na obrázku?

Dítě: Jsme v ordinaci, zrovna někdo klepe na dveře, i když je tam z druhé strany nápis neklepat. Je tam lehátko, dveře s kukátkem, pracovní stůl s PC s dokumentací. U stolu je židle. Z okna je výhled ven na strom. Na okně je vázička a pod oknem umyvadlo a skříňka se zásuvkami. V polici jsou léky a ocenění sestřičky, získala první místo za to, že je dobrá. Na zdi jsou hodiny a polička s živými kytkami. Na druhé skříňce je košík s odměnami, dole na poličkách je složený náhradní bílý plášť a léky.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Zrovna špatně, bojím se. Ale jinak tam chodím ráda, sestřička se usmívá a je hodná.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi, když dostávám ty injekce. I když pak dostanu tu odměnu.

Kresba od dívky, 10 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já a sestřička. Ta mi zrovna vyšetřuje zrak. Já stojím vedle ní a jednou rukou si zakrývám oko a čtu písmena. Sestřička má oblečenou barevnou uniformu, to označení FNHK jsem viděla v nemocnici, tak jsem jí ho tam dokreslila taky. Sestřička je hodná, má dlouhé vlasy, usmívá se a povzbuzuje mě, že mi to jde. V ruce drží lupu.

Co je na obrázku?

Dítě: Jsme v ordinaci, tu červenou barvu jsem si vymyslela, chtěla jsem, ať je obrázek barevný. Jsou tam dveře, židle, pruhované křeslo a černý závěs na zatemnění, když je potřeba. Dále skříňka s léky, hlavně s krémem Emla, ten by měl být v každé ordinaci, aby děti nic nebolelo. Na stropě svítí lampa.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc?

Dítě: Mám ráda, když mi sestřička vyšetřuje zrak. A jsem ráda, když mi před odběrem krve nebo očkováním namažou ruku Emlou. Pak to vůbec nebolí.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi, když sestřička nemá Emlu. A taky se bojím, že se mi rozpadne jedna jizva.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Já sedím na lehátku a sestřička mi odebrala zrovna krev. Sestřička sedí za stolem a něco píše do PC. Má na sobě civilní oblečení. Usmívá se. Já už taky trochu. Tu krev kapající z ruky jsem tam nakreslila schválně, aby bylo vidět, že mi brala krev. Ve skutečnosti by nic vidět nebylo, protože by mi to sestřička zalepila.

Co je na obrázku?

Dítě: Jsme v ordinaci, je tam pracovní stůl, na kterém je PC, dokumentace dětí i moje, razítko, kartičky a dřevěné lžičky. Na zdi jsou pověšené hodiny. Lehátko a vedle něj stojící a svítící lampa, pod lehátkem schody a míč. V rohu stojící police, kde jsou za sklem léky, různé pomůcky jako mýdlo, tampony, diplomy i stříkačka s tou mou odebranou krví. Na polici je živá kytky. Na podlaze je barevná krytina.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Když mi zrovna nebere sestřička krev nebo mne neočkuje, tak dobře. A když se snaží sestřička o spokojenost.

A co ti vadí?

Dítě: Vadí mi, že sestřičky musí asistovat při některých nechutných výkonech. Proto bych sestřičkou nikdy nechtěla být.

Kresba od dívky, 9 let.

Kdo je na obrázku?

Dítě: Na obrázku jsem já a sestřička. Já jsem ta menší a zrovna jsem na odchodu. Zdravíme se. Mám oblečené modré šaty s bílými tečkami a sestřička má bílé kalhoty se zelenými tečkami a zelenou halenu. Ale takové oblečení ve skutečnosti nemá. I ten znak na halenu jsem jí vymyslela. Na krku má náhrdelník, je hezká, má dlouhé vlasy a je moc hodná. Měřila mi výšku a hmotnost.

Co je na obrázku:

Dítě: Ordinace je úmyslně sladěna barevně se sestřičkou. Ale není to tak doopravdy. V rohu je skříňka se zásuvkami, které mají stejnou barvu a motiv jako oblečení sestřičky. Nevím, co je v zásuvkách, ale na skříňce jsou knížky, počítaadlo a plyšová myš. Na stěně je barevná tapeta, barevný metr na měření výšky a zavěšené dva barevné obrázky. V rohu je bezpečnostní kamera. Na pracovním stole je PC, svítící lampa a dokumentace. Pod stolem je židle a vedle stolu sedátko pro děti. Ještě tam je osobní váha a dveře. Na stropě svítí lampa.

Jak se cítíš, co se ti v ordinaci nejvíc líbí?

Dítě: Líbí se mi ten barevný metr na měření výšky, a když je ordinace hezky barevná, jsou tam obrázky a knížky. A když mě sestřička přivítá a vysvětlí, co budeme dělat.

A co ti vadí?

Dítě: Když dlouho čekám v čekárně, je tam hluk a nemám si kam sednout.

4 Souhrnné výsledky

V této části nejdříve zhodnotím výsledky, které se vážou k osobě zdravotní sestry, pak prostředí a nakonec osobu dítěte.

SESTRA:

1) VELIKOST – 27 dětí (59 %) znázornilo sestru ve stejné velikosti jako je samotné dítě, 19 dětí (41 %) znázornilo sestru větší o jednu třetinu výšky dítěte. Pozice sestry byla jednoznačně stojící – u 43 dětí (93%) a pouze 3 děti (7%) ji znázornilo sedící. I orientace sestry převládala zepředu – u 38 dětí (82%), orientaci z boku zvolilo 8 dětí (18%).

2) OBLEČENÍ – oblečení sester bylo velmi zajímavé, až 33 dětí (72%) znázornilo sestru v uniformě, ale z toho až 25 dětí (54%) znázornilo uniformu vymyšlenou. Až 23 dětí (50%) doplnilo tuto uniformu o symbol kříže, 16 dětí (35%) nakreslilo sestře čepec nebo podobnou pokrývku hlavy. 11 dětí (24%) znázornilo sestru v civilním oblečení a u 2 dětí (4%) nešlo oblečení zhodnotit.

3) VÝRAZ OBLIČEJE SESTRY – až 30 dětí (65%) znázornilo sestru s úsměvem, 16 dětí (35%) znázornilo sestru s neutrálním výrazem obličeje.

4) ČINNOST – co se týká činností, které sestra vykonávala, až 21 dětí (46%) znázornilo sestru stojící, bez činnosti, čekající, 9 dětí (20%) znázornilo sestru, která se chystá aplikovat injekci, 4 děti (9%) sestru, která injekci aplikuje, stejný počet dětí znázornilo sestru vyšetřující dutinu ústní a sestru podávající recept – 3 děti (po 6 %) a činnosti jako měření výšky a tlaku krve, vyšetřování zraku, podávání léku per os, podávání pití lékaři a podávání odměny dítěti se objevují vždy po jednom 1 dítě (2%).

5) POCITY DÍTĚTE Z ČINNOSTI SESTRY – 27 dětí (59%) se na sestru usmívá a nebojí se, 9 dětí (19%) má výraz v obličeji neutrální a 7 dětí (15%) se bojí, má negativní výraz v obličeji. U 3 dětí (7%) výraz v obličeji hodnotit nelze.

PROSTŘEDÍ

Ordinaci lékaře nakreslilo 46 dětí (100%), 36 dětí (78%) ji znázornilo z bokorysu, 10 dětí (22%) z bokorysu s částečným nadhledem. V ordinaci převažuje ze zařízení stůl a židle – u 39 dětí (85%), PC – u 38 dětí (83%), vyšetřovací lehátko znázornilo 32 dětí (70%), lampa stolní, stropní, stojící 29 dětí (63%). Objevila se i výzdoba místnosti a okno v místnosti, obojí

znázorněno 22 dětmi (48%), dveře 21 dětí (46%), živé květiny znázornilo 17 dětí (40%), hodiny na zdi 10 dětí (22%). Hračky znázornilo 5 dětí (11%), kalendář a TV znázornily 2 děti (po 4%).

DÍTĚ

Ve stejné velikosti jako sestra se nakreslilo 27 dětí (59%), 17 dětí (37%) se nakreslilo zhruba o jednu třetinu menší. U 2 dětí (4%) nešlo velikost zhodnotit, dítě nebylo nakreslené celé. Pozice sedícího dítěte je ve 21 kresbách (46%), v 16 kresbách (35%) dítě leží a v 9 kresbách (19%) dítě stojí. Orientace dítěte zepředu je v 21 kresbách (46%), 20 dětí (43%) je nakresleno z boku, shora je dítě znázorněno ve 4 kresbách (9%) a 1x (2%) je dítě znázorněno zezadu. Dítě je na 39 kresbách (85%) znázorněno oblečené, do půl těla oblečené je na 1 kresbě (2%), ve spodním prádle na 2 kresbách (4%) a na 4 kresbách (8%) nelze oblečení posoudit. Ve 27 případech (59%) se dítě usmívá, v 9 případech (19%) má neutrální výraz a v 7 případech (15%) má dítě negativní výraz obličeje. Z činností, které dítě vykonává, převládá dítě čekající – 25 kreseb (54%), 15 dětem (32%) se aplikuje injekce nebo odebírá krev, 3 dětem (7%) se vyšetřuje dutina ústní a po 1 dítěti (2%) se měří výška, kontroluje zrak a měří krevní tlak.

5 Diskuze

V empirické části jsem zjišťovala, jak vybraná skupina dětí nahlíží na profesi sestry a jaké emoce se u dětí objevují během preventivní prohlídky. Úkol děti zaujal, jejich přístup byl aktivní. V úvodu jsme si povídali, děti se mne vyptávaly nejčastěji na mou práci, jak to u nás na klinice vypadá, jaké pacienty léčíme, kolik tam pracuje sester a kolik sester pracuje v celé nemocnici, jeden chlapec se zajímal o finanční ohodnocení sestry. Děti se ptaly i na pracovní dobu sestry, jejich vzdělání, jestli musí umět sestra matematiku, zda mi nevadí krev. Z celé skupiny by povolání sestry chtělo vykonávat jenom jedno dítě a povolání lékaře děti čtyři.

Kresby dětí nebyly jen zobecněním toho, co děti zažily, ale objevily se i fantazijní prvky, což je zdůrazněno v komentářích a rozhovorech. Společné pro ně je znázornění sestry. Typická sestra má stejnou velikost jako dítě, stojí, je oblečená ve vymyšlené uniformě s čepcem na hlavě a označena křížem, usmívá se, je milá, hodná a hezká, má dlouhé vlasy, na dítě působí pozitivně a dítě ji v ambulanci vnímá víc než lékaře/lékařku. Z činností, které děti u sestry preferují, jsou činnosti nebolestivé. K nim patří nejčastěji měření tlaku krve, výšky, hmotnosti a kontrola zraku. Nejméně oblíbenými činnostmi jsou výkony bolestivé nebo nepříjemné. Mezi prvními dětmi uvádějí aplikaci injekce nebo očkování, pak výtěry z krku a celkově vyšetřování dutiny ústní pomocí dřevěné lžičky.

Vyskytly se ale i kresby, v nichž byla celá situace pojatá fantazijně:

...Na barevné skříňce je stojan s injekcemi a plutonium. Jen tak...

...Uprostřed místnosti je stojan s transfuzí, ten taky v ordinaci pediatra nebývá, ale chtěl ho tam mít jako to plutonium....

...chlapec utíká z ordinace před injekcí, kterou mu chce sestřička aplikovat. Tuto situaci nezažil, byl to jenom nápad....

...Pak jsou tam nakresleni dva chlapci, kteří utíkají před lékaři s injekcemi, ti na ně volají, ať stojí. V okolí hlídají psi s injekcemi a myš s pistolí jako zástupce policie. To všechno byl jen nápad...

...má oblečenou uniformu s pokrývkou hlavy, i když takovou ve skutečnosti nenosí...

...je to sestřička čarodějka, protože uzdravuje děti zázračnými injekcemi. Na sobě má oblečenou bílou uniformu s červeným znakem. Je to znak doktorky, u které pracuje, ale je vymyšlený. Sestřička je hodná, usmívá se. Má každé oko jiné barvy, tak to mívají čarodějky...

...a létající kytky. Ta je taky čarovná...

...Jsme v ordinaci, tu červenou barvu jsem si vymyslela, chtěla jsem, ať je obrázek barevný...

Tyto fantazijní prvky se vyskytly i ve studii (Krajewská–Kulaková, 2012), kde jsou sestry znázorněny jako dobré víly, které mohou pomocí injekční stříkačky stejně jako kouzelné hůlky změnit osud. V této studii se objevil i výrazný aspekt čepce, kterého se polské sestry vzdaly v roce 1990, ale přesto je tento symbol stále živě přítomen na kresbách, i když podle věku dětí, které se studie účastnily, nemohly být pravděpodobně svědci jeho nošení v praxi.

Srovnání osoby sestry a její činností je následující: u studie (Krajewská–Kulaková, 2012) je sestra nejčastěji znázorněna při aplikaci injekce – 22,4%, ve studii (Shirdelzade, 2014) sledovali pouze znázornění jehly na kresbách, což bylo až v 90%. V mé práci to bylo, pokud zahrneme přípravu na aplikaci i samotnou aplikaci v jedno, tak 29%. Další činnost, kterou lze srovnat, je měření tlaku krve, hmotnosti a výšky: ve studii (Krajewská–Kulaková, 2012) to bylo v 6,3%, ve studii (Shirdelzade, 2014) to bylo znázornění tonometru v 5% a v mé práci to bylo 4%.

Srovnání prostředí je následující: se studii (Krajewská–Kulaková, 2012) srovnat prostředí nelze, ve studii (Shirdelzade, 2014) byla znázorněna postel v 80%, živé rostliny v 15%, lampa v 10% a hračky 0%. V naší práci bylo lehátko znázorněno v 70%, živé rostliny v 40%, lampa v 63% a hračky v 11%.

Osobu dítěte nelze srovnat s vybranými studiemi, ani jedna se konkrétně dítětem nezabývala, pouze věkem a pohlavím. V mé práci můžeme popsat dítě jako partnera sestry – dítě má stejnou velikost jako sestra, sedí, dívá se dopředu, je oblečené ve svém oblečení, usmívá se a jenom čeká, neprobíhá žádný výkon.

Dětská kresba je prostředek komunikace dítěte s okolním světem. Lze ale interpretovat obsah a poselství kresby bez komentáře dítěte? Jak už vyplynulo z mého předvýzkumu, kresbu dítěte na zadané téma nelze interpretovat správně bez dítěte, které nám svůj výtvar okomentuje. A toto tvrzení určitě platí i pro kresbu bez jasného zadání. Já, jako dospělý

člověk jsem schopna na obrázku poznat předměty, ale nerozklíčuji, proč je dítě namalovalo, nebudu schopna přečíst příběh, který se na výkresu odehrává a některé předměty bez pomoci dítěte ani nepoznám. Potvrzuje se zde zkušenost odborníků na dětskou kresbu, a nejenom se zdravotnickou tematikou, že je potřebné požádat dítě o vysvětlující komentář. Ten objasní jednak dílčí prvky na obrázku, které dítě kreslí někdy velmi neobratně, jednak zachycuje určitou situaci, případně doplňuje kresbu příběhem.

6 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala využitím dětské kresby pro hlubší poznání toho, jak děti vnímají a hodnotí zdravotní sestru i její práci s dětskými pacienty. V teoretické části jsem shrnula funkce dětské kresby, její symboliku, barvy a interpretaci. Dále její historický kontext, rozdělení a vazbu kresby a psychického vývoje dítěte. Podrobně jsem rozebrala tři práce, které se dětskou kresbou zabývaly a vykazovaly známky podobného zaměření a to zaměření na prostředí, ve kterém nemocné dítě trávilo svůj čas, a hodnocení osoby nemocného dítěte. Práce J. Mareše (2011) ověřovala diagnostické možnosti dětské kinetické kresby při poznávání toho, jak děti vnímají, prožívají a hodnotí své stonání doma, a to na vzorku 12 dětí ve věku 6 až 11 let. V této práci byla použita originální metoda, která obsahovala 19 hledisek pro analýzu nakresleného prostředí, 17 hledisek pro analýzu nakresleného dítěte a 1 souhrnné hledisko pro celkové ladění kresby. Druhá práce od skupiny polských autorů pod vedením E. Krajewské – Kulakové (2012) se zabývala vlivem zdravotních sester na děti a dospívající, jako průvodkyně na cestě za zdravím. Skupina 514 dětí ve věku od 4 do 17 let tvořila na téma Se sestrou pro zdraví. Třetí práce od iránských autorů pod vedením Sary Shirdelzade (2014) se zabývala spokojeností skupiny 20 hospitalizovaných dětí ve věku od 6 do 12 let, které kreslily obrázek na téma: Nakresli, co si myslíš o sestřích.

Ve své práci navazuji na tyto výzkumy, jen jsem upravila a jasně stanovila, co a koho budu hodnotit a podle jakých kritérií – osobu zdravotní sestry, dítěte a prostředí. Kresby od dětí jsem doplnila o komentář, abych předešla chybám a nepřesným interpretacím významu dětského sdělení. Kresbu jsem zadala skupině 60 dětí ve věku 8 až 10 let. Úkol jsem realizovala s dětmi během vyučování, děti jsem rozdělila na dvě skupiny. První skupina kresby pouze komentovala, s druhou skupinou jsem vedla rozhovor. Děti na úkol reagovaly pozitivně, po celou dobu se vypyřádaly, zajímala je práce zdravotní sestry ve všeobecné rovině i konkrétní detaily z mého zaměstnání. Děvčata byla většinou aktivnější, jejich kresby jsou barevnější, u chlapců byl vznik práce někdy pomalejší, bylo potřeba je povzbuzovat a motivovat.

Moje hypotéza, že děti v mém souboru budou zobrazovat zdravotní sestru převážně pozitivně, se potvrdila. Děti ve svých dílech dokázaly, že mají jasnou představu, co profese sestry obnáší, jaké činnosti sestra vykonává a v jakém oblečení se v práci pohybuje. V souvislosti s oblečením sestry byly použity často fantazijní prvky – vymyšlené uniformy

včetně pokrývky hlavy – čepce, které náš zkoumaný soubor v praxi už nemohl zažít. Můžeme říct, že pro část dětí sestra skutečně představuje tu dobrou vílu s dobrým srdcem, která jim pomáhá, je milá a působí na ně pozitivně. I přesto, že část výkonu je pro dítě nepříjemná a bolestivá, děti chápou jejich potřebu a důležitost. Preventivní prohlídka je součástí života dětí a ve většině případů během jejího průběhu dítě necítí strach nebo jen dočasně. Část dětí se na prohlídku přímo těší. Nutno ale zdůraznit potřebu vzájemné komunikace mezi dítětem jako autorem kresby a dospělým jako analytikem.

Anotace

Autor:	Danka Brojáčová
Instituce:	Ústav sociálního lékařství LF UK v Hradci Králové Oddělení ošetřovatelství
Název práce:	Profese sestry očima dítěte
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.
Počet stran:	102
Počet příloh:	2
Rok obhajoby:	2015
Klíčová slova:	děti, umění, zdraví, zdravotní sestry, ošetřovatelská péče, kreslení
Keywords:	children, art, health, nurses, nursing care, drawing

Bakalářská práce se zabývá dětskou kresbou, jejím vývojem, historickým kontextem, vazbou na psychický vývoj dítěte, interpretací a symbolikou barev. Práce ověřovala diagnostické možnosti dětské kinetické kresby při poznávání toho, jak děti vnímají a hodnotí profesi zdravotní sestry. Celkem se jednalo o 60 dětí ve věku 8 až 10 let. Dětské kresby byly doplněny rozhovory s dětmi nad jejich kresbou. Při analýze dětských kreseb byly hodnoceny zejména tyto aspekty: ztvárnění postavy zdravotní sestry, postavy dítěte a prostředí ordinace. Výsledky ukazují, že děti mají jasnou představu, co profese sestry obnáší, jaké činnosti sestra vykonává a v jakém oblečení se v práci pohybuje. Děti zobrazují zdravotní sestru převážně pozitivně.

The bachelor thesis deals with children's drawings, its development, historical context and the connection with mental development of the child, colors' interpretation and their symbols. Work verified diagnostic possibilities of children's kinetic artwork while recognizing how children see and assess nurse profession. Test group consisted of 60 children between 8 and 10 years. Children's drawings were supplemented by interviews with children about their drawing. Following key aspects were used for drawings analysis: the look of nurses, the look of child and surgery environment. The results show that children have a clear idea about the nurse profession, what nurse job represents and what clothes they wear at work. Children describe nurses and their profession mostly positive.

Seznam použité literatury

1. **BEČVÁŘOVÁ, I.** Dítě nekreslí, co vidí, ale to, co o světě ví. *Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách*, 2014, roč. 21, č. 4, s. 8-10. ISSN 1210-7506
2. **COGNET, G.** *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*, Z francouzského originálu: *Comprendre et interpréter les dessins d'enfant*, přeložila Bodnárová K., Portál, Praha, 2013, 203 s., ISBN 978-80-262-0499-2
3. **ČERVENKA, M.** *Dětská kresba a její využití v pedagogické praxi*. In DAŘÍLEK, P. et al. *Vybrané kapitoly z pedagogické a sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1986. Bez ISBN
4. **DAVIDO, R.** *Kresba jako nástroj poznání dítěte*, Z francouzského originálu: *La découverte de vorte enfant par le dessin*, přeložily Lhotová A., Prousková H., Portál, Praha, 2001, 2003, 2008, 205 s., ISBN 978-80-7367-415-1
5. **KRAJEWSKA – KULAK, E., KULAK, W., HUMIENIK – DWORAKOVSKA, U. et al.** Perceptions of nurses as health educators held by children and adolescents based on their artwork. *Progress in Health Sciences*, 2012, roč. 1, č. 2, s. 122-128. ISSN 2083-1617
6. **KUCHARSKÁ, A., MÁJOVÁ, L.** ed. *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*, Praha, Univerzita Karlova, 2005, 96 s., ISBN 80-7290-217-2
7. **KLUSÁK, M., SLAVÍK, J.** Styl kresby pána u dětí mladšího školního věku. *Československá psychologie*, 2010, roč. 54, č. 2, s. 113-125. ISSN 0009-062X
8. **MAREŠ, J.** Pedagogicko-psychologický výzkum založený na obrazovém materiálu, *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 2, s. 120-137. ISSN 0009-062X
9. **MAREŠ, J.** Dětské stonání doma – sonda s využitím dětské kinetické kresby In **ŠUCHA, M., CHARVÁT, M., ŘEHAN, V.** *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku . Vybrané aspekty teorie a praxe*, Olomouc, Univerzita Palackého, 2011, s. 76-84. ISBN 978-80-244-2906-9

10. **MAREŠ, J.** Využití dětské kinetické kresby v pedagogické psychologii. In **GAJDOŠÍKOVÁ, H.** *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku V*, Praha, Univerzita Karlova, 2007, s. 64-70. ISBN 80-86620-14-X
11. **MAREŠ, J.** The use of kinetic children's drawings to explore the pain experiences of children in hospital. In *Acta medica*, 1996, roč. 39, s. 73-80. ISSN 1211-4286
12. **NOVÁK, T.** *Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu: příručka pro využití dětské kresby „Naše rodina“ a „Začarovaná rodina“ k poznání rodinných vztahů dítěte*, Rubico, Olomouc, 2004, 48 s., ISBN 80-7346-037-8
13. **NOVÁK, T.** Táta jako hroch, máma jako holubice: dětská kresba odhaluje vztahy v rodině. *Psychologie dnes*, 2009, roč. 15, č. 5, s. 12-15. ISSN 1212-9607
14. **PETERSON, L. W., HARDIN, M. E.** *Dítě v tísní: příručka pro screening dětských kreseb*, Triton, Praha, 2002, 141 s., ISBN 80-7254-237-0
15. **PEJČOCHOVÁ, J.** Klinická zkušenost s užitím kresby v diagnostice bolesti hlavy dětí. *Neurologie pro praxi*, 2012, roč. 13, č. 3, s. 166-169. ISSN 1213-1814
16. **SHIRDELZADE, S., RAMEZANZADE, E., GAZERANI, A.** Children satisfaction of nursing care by drawing in hospitalized children. *International Journal of Pediatrics*, 2014, roč. 2, Supplement 4, s. 35-39. ISSN 0165-5876
17. **SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M.** *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*, Portál, Praha, 2009, 791 s., ISBN 978-7367-566-0
18. **ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J.** *Přehled vývojové psychologie*, Olomouc, Univerzita Palackého, 2010, 189 s., ISBN 978-244-2433-0
19. **TĚTHALOVÁ, M.** Dětský obrázek vydá za desítky slov. *Děti a my*, 2009, roč. 39, č. 4, s. 43-45. ISSN 0323-1879
20. **UŽDIL, J.** *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*, Portál, Praha, 2002, 128 s., ISBN 80-7178-599-7
21. **VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J.** *Poradenské psychologická diagnostika dětí a dospívajících*, Praha, Univerzita Karlova, 2008, 538 s., ISBN 978-80-246-1538-7

PŘÍLOHA 1 PŘEDVÝZKUM

Kresba na téma č. 1, od dívky, věk 9 let.

Kresba na téma č. 1, od dívky, věk 7 let.

Kresba na téma č. 1, od dívky, věk 6 let.

Kresba na téma č. 1, od dívky, věk 7 let.

Kresba na téma č. 1, od dívky, věk 7 let.

Kresba na téma č. 2, od dívky, věk 7 let.

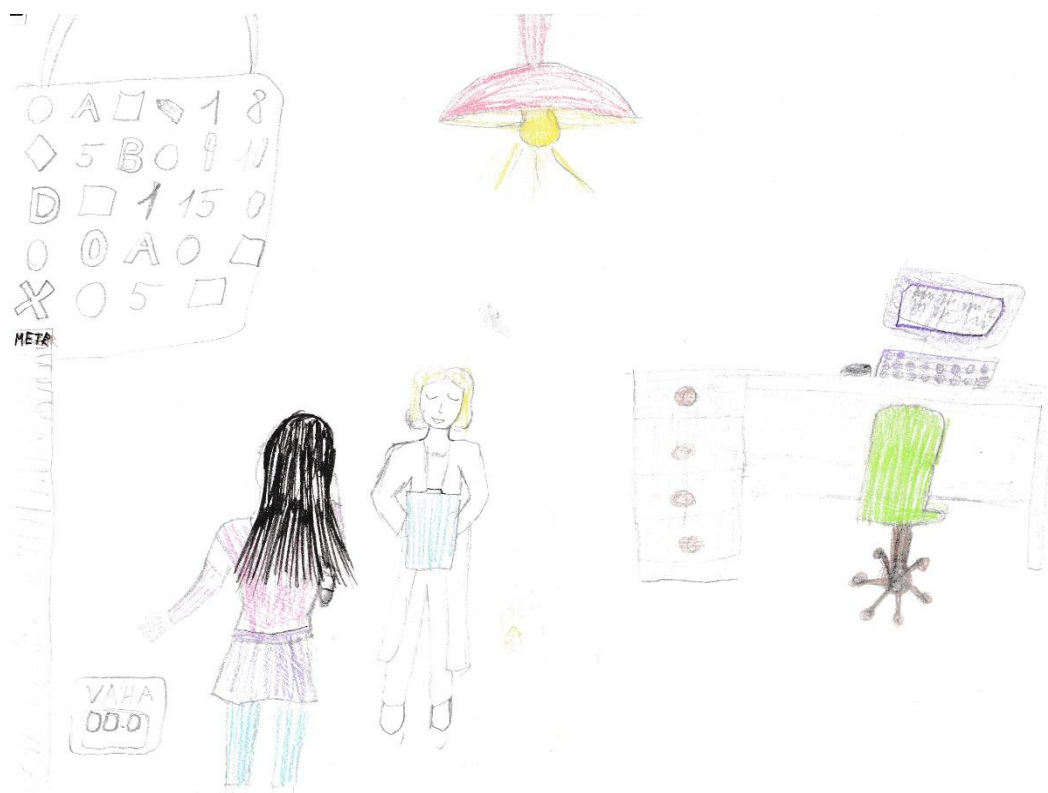
Kresba na téma č. 2, od chlapce, věk 7 let.

Kresba na téma č. 2, od dívky, věk 9 let.

Kresba na téma č. 2, od dívky, věk 9 let.

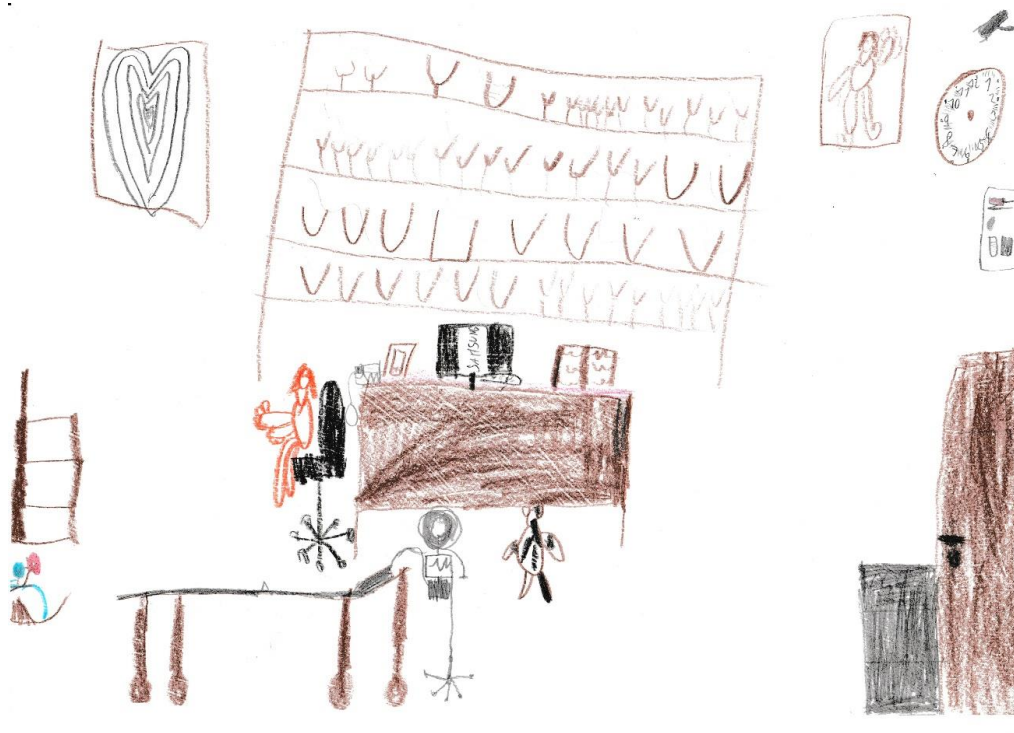

Kresba na téma č. 2, od dívky, věk 9 let.

PŘÍLOHA 2 VYŘAZENE KRESBY

Kresba od chlapce, věk 8 let, vyřazena z důvodu neschopnosti okomentovat kresbu.

Kresba od chlapce, věk 9 let, vyřazena z důvodu neschopnosti okomentovat kresbu.

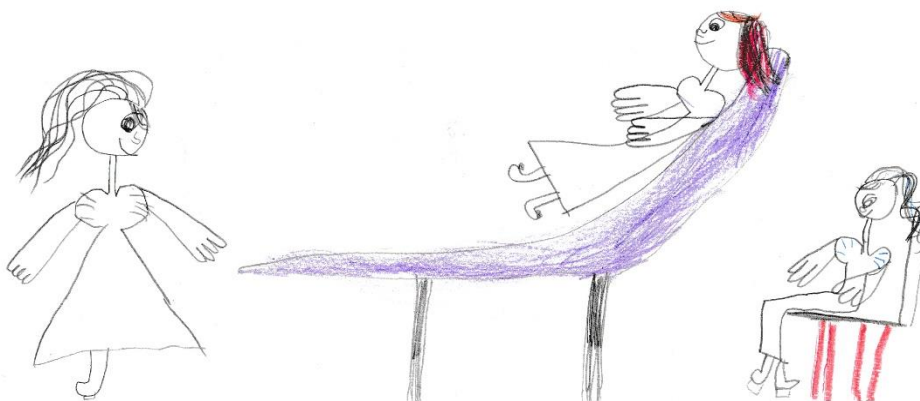
Kresba od dívky, věk 8 let, vyřazena z důvodu neschopnosti okomentovat kresbu.

Kresba od chlapce, věk 8 let, vyřazena z důvodu nepochopení úkolu.

Kresba od dívky, věk 9 let, vyřazena z důvodu nepřítomnosti postavy dítěte.

Kresba od dívky, věk 8 let, vyřazeno z důvodu nedostatečného prostředí.

Kresba od chlapce, věk 8 let, vyřazena z důvodu nedostatečného prostředí.

Kresba od dívky, věk 8 let, vyřazena z důvodu nedostatečného prostředí.

Kresba od chlapce, věk 8 let, vyřazena z důvodu neschopnosti okomentovat kresbu.

Kresba od chlapce, věk 8 let, vyřazena z důvodu nesplnění úkolu.

Kresba od dívky, 8 let, vyřazena z důvodu chybějící postavy dítěte.

Kresba od dívky, věk 8 let, vyřazena z důvodu chybějící postavy dítěte.

Kresba od dívky 8 let, kresba vyřazena z důvodu chybějící postavy dítěte.

kresba od chlapce, věk 9 let, vyřazena z důvodu chybějící postavy dítěte.